

**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

**ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ
ЗАШТИТЕ 2020.**

Београд,
Јул, 2021. године

Садржај

ПРЕДГОВОР	5
ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ	6
ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА	17
ДЕЦА ЖРТВЕ НАСИЉА.....	28
ДЕЦА СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ	42
ДЕЦА ИЗ ПОРОДИЦА У КРИЗИ	53
ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ.....	59
МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНА ДЕЦА	68
ИЗДАЦИ ЗА ДЕЧИЈУ ЗАШТИТУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	72

Листа скраћеница

АПД – Анкета о потрошњи домаћинстава

ЦСР – Центар за социјални рад

EU-SILC - Анкета о приходима и условима живота (The Survey on Income and Living Conditions – SILC)

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички

завод за социјалну заштиту

НСП – Новчана социјална помоћ

ТНП – Право на помоћ и негу другог лица

РС – Република Србија

ЕУ – Европска Унија

УН – Уједињене нације

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

МУП – Министарство унутрашњих послова

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

ЈЛС – Јединица локалне самоуправе

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

ЛПЛУ – Лиценцирани пружаоци услуга у систему социјалне заштите

ПРЕДГОВОР

„Деца у систему социјалне заштите у 2020. години“ је осми по реду извештај у којем се представљају статистички подаци о деци у систему социјалне заштите (први извештај је објављен 2013. године). Као и претходна издања, ово издање садржи табеле и графиконе са актуелним статистичким подацима о деци у различитим областима социјалне заштите.

Циљ извештаја је да се путем статистичких података омогући увид у ефекте које систем социјалне заштите постиже када је реч о положају деце у друштву. Сагледавањем потреба корисника и праћењем података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите, омогућава се планирање и унапређење социјалне заштите, односно креирање и спровођење политика усмерених на отклањање неједнакости и последица социјалне искључености.

У извештају су прикупљени и објављени статистички подаци о деци из следећих институција: установе социјалне заштите – центри за социјални рад, установе за смештај, лиценцирани пружаоци локалних социјалних услуга, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичког завода за статистику, Центра за заштиту жртава трговине људима, као и подаци које обједињује Еуростат.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Деца у систему социјалне заштите – општи показатељи
2. Деца без родитељског старања
3. Деца жртве насиља у породици
4. Деца са проблемима у понашању
5. Деца из породица у кризи
6. Деца са сметњама у развоју
7. Материјално угрожена деца
8. Издаци за дечију заштиту из буџета Републике Србије

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење положаја деце у систему социјалне заштите, а ова публикација је допринос тој намери.

Извештај је намењен заинтересованој јавности са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини, те да подстакне будућа појединачна и примењена истраживања и продубљене анализе.

У Београду, јула 2021.

в.д. директора
Марко Тодосић

ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

Систем социјалне заштите деце у Србији, у складу са основним принципима Конвенције УН о правима детета и са начелима на којима се заснивају релевантни закони у Србији, а посебно Породични закон, Закон о социјалној заштити и Закон о финансијској подршци породици са децом, оријентисан је на остваривање минималне материјалне сигурности и независности, отклањање последица социјалне искључености и превенцију и санирање последица злостављања, занемаривања и експлоатације. Утемељење циљева система социјалне заштите налази се у Уставом Републике Србије гарантованим правима: праву на живот, опстанак и развој, праву на поштовање најбољег интереса детета, праву на једнак третман, односно недискриминацију и праву на уважавање мишљења детета, односно на партиципацију детета.

Деца су корисници права и услуга у систему социјалне заштите када су им услед животних околности угрожени здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не могу да достигну оптимални ниво развоја.

Циљеви социјалне заштите уопште, а тиме и социјалне заштите деце, остварују се пружањем услуга социјалне заштите и активностима које предупредују, умањују или отклањају зависност од социјалних служби.

Преглед најважнијих запажања:

- Демографска слика Србије је обележена трендовима депопулације и демографског старења који су последица негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Број становника у Србији се, између два последња Пописа становништва РС (Попис 2002. и 2011. године), континуирано смањује, а резултати Процене становништва РС за 2020¹. годину указују на наставак ових трендова.
- У Србији је у 2020. години било 1.198.957 деце, док је удео деце у укупној популацији Србије 17,4% (Графикон 1.1). У периоду 2011 – 2020. године број деце у Србији се смањио за 6,7%. Србија се сврстава међу земље са доминантно старијим становништвом – просечна старост укупног становништва у Републици Србији константно расте. Процес старења становништва последица је све мањег удела младог становништва (0 – 14 година) у укупном становништву.
- Резултати пројекција указују да ће у периоду до 2060. године једна од најважнијих карактеристика демографског развоја Србије бити изразито стара старосна структура становништва. Остварење било које од пројекционих варијанти крајем пројекционог периода (2060. године) резултирало би мањим бројем лица млађих од 15 година, али

¹Процена становништва за средину 2020. године. За све прорачуне у овом извештају користиће се Процена за 30.6.2020.године

и њиховим, углавном, мањим уделом у укупном пројектованом становништву Србије². Сви прогностички показатељи указују да је пред Србијом период веома интензивног старења становништва, а Србија ће на крају пројекционог периода бити демографски старија него педесет година раније³.

- За разлику од демографских процеса у општој популацији, тј. смањења броја деце у Србији, у систему социјалне заштите број деце континуирано расте. У току 2020. године на евиденцији ЦСР је било укупно 187.635 деце, а на дан 31.12.2020. године 155.052 детета. У протеклих десет година број деце у систему социјалне заштите је повећан за 15,8% (Графикон 1.2).
- Удео деце која користе услуге система социјалне заштите је такође континуирано висок (Графикон 1.3). У 2020. години 15,6% деце у Србији је било на евиденцији ЦСР – остваривало права, користило услуге или су према њима примењиване мере из области социјалне и породично - правне заштите.
- У регионалној дистрибуцији деце корисника ЦСР присутне су варијације (Графикон 1.4). Највећи удео деце корисника система социјалне заштите у односу на укупан број деце је у региону Јужне и Источне Србије и Војводине, 16,1% и 13,3% респективно. Најмање деце која су на евиденцији ЦСР је у региону Београда и износи 8,5%.
- Значајнија одступања од републичког просека уочена су у обухвату деце системом социјалне заштите према областима. Највећи удео деце корисника у 2020. години је забележен у Пчињској, Средњобанатској и Поморавској области. У ове четири области удео деце корисника ЦСР је изнад изнад републичког просека који износи 20% (Графикон 1.5).
- Проценат деце у систему социјалне заштите већи је од процента деце у популацији Србије и износи 25,8% наспрам 17,4% деце у општој популацији (Графикон 1.6). Тренд високе заступљености деце у систему социјалне заштите присутан је у последњих пет година (Графикон 1.8) што указује да су деца најрањивија категорија становништва Србије.
- На евиденцији ЦСР је континуирано највећи проценат социо–материјално угрожене деце. У 2020. години удео ове корисничке групе деце износио је 49,2% (Графикон 1.10). Деца из ове корисничке групе користе различите видове материјалне помоћи које се финансирају из републичког или локалног буџета. Анализе показују да је у Србији

²Што се тиче прогностичке варијанте, њено остварење би у 2060. години резултирало са 653 хиљаде младих до 15 година и њиховим уделом у укупном становништву од свега 13,3%. У поређењу са бројем старих 65 или више година, младих би било више него двоструко мање, а вредност индекса старења би достигла 229 индексних поена, или готово двоструко више него 2010. године.

³Пенев, Горан: Пројекције становништва Србије од 2010. до 2060. године

http://www.fiskalnisanet.rs/doc/istrazivacki-radovi/studija-projekcije_stanovnistva_srbije_od_2010-2060-penev.pdf

новчаном социјалном помоћи добро таргетирано најсиромашније становништво, али да ове мере ипак не допиру до све деце и породица из најсиромашнијег квинтила⁴.

- Континуирано висока заступљеност социо-материјално угрожене деце на евиденцији ЦСР последица је рањивости ове категорије што показују и истраживања о сиромаштву (АПД⁵ и EU-SILC). У 2019. години стопа ризика од сиромаштва износила је 23,2%⁶. Посматрано према старости, деца су највише изложена ризику од сиромаштва – 28,9%, као и млади (лица старости од 18 до 24 године) чији удео износи 25,6%. Најнижу стопу ризика од сиромаштва имале су особе старије од 65 година⁷.
- Стопа материјалне депривације⁸ деце у Србији је у 2019. години износила 28,9%, што је значајно изнад ЕУ-28 просека који износи 12,7%⁹.
- Стопа деце на смештају (домском и породичном) на крају 2020. године¹⁰ износи 480,4 и у односу на 2011. годину повећана је за 4,3% (Графикон 1.11). Према члану 20 Конвенције о правима детета, свако дете које привремено или трајно не живи, или у његовом најбољем интересу није да живи са својом породицом треба да има обезбеђену посебну заштиту и подршку државе. С обзиром да је на дан 31.12.2020. године укупно 5.837 деце смештено у оквиру система социјалне заштите, односно не живи у својој породици те да стопа деце континуирано расте, пред државом је стално присутан изазов да обезбеди одговарајућу заштиту и подршку овој групи деце (Графикон 1.12).
- Кретање стопе деце на домском смештају у десетогодишњем периоду бележи тренд смањења од 39,2%¹¹ због чега Србија спада у групу европских земаља са најнижом стопом деце на резиденцијалном смештају¹². У исто време, стопа деце на породичном

⁴ UNICEF Serbia, Family/Children Cash Benefits in Serbia – Analysis and Policy Recommendations, 2014, http://www.unicef.org/serbia/novcana_davanja_za_decu_i_porodice_sa_decom_u_rs.pdf

⁵ У извештају су коришћени подаци АПД за 2019. годину јер је због пандемије вируса КОВИД-19 Републички завод за статистику у марту 2020. прекинуо истраживање „Анкета о потрошњи домаћинства“ на терену и, како истраживање није спроведено у континуитету током целе године, није постојала могућност да се објаве подаци за 2020. годину.

⁶ Стопа ризика од сиромаштва представља проценат лица чији је расположиви еквивалентни приход испод прага ризика од сиромаштва, који је у 2019. износио 19.381 динара просечно месечно за једночлано домаћинство. Праг ризика од сиромаштва за домаћинства с двоје одраслих и једним дететом старости до 14 година износио је 34.886 динара, док је за четворочлано домаћинство с двоје одраслих и двоје деце старости до 14 година износио 40.700 динара

⁷ САОПШТЕЊЕ РЗС број 283- год. LXX, 15.10.2020., Анкета о приходима и условима живота

⁸ Стопа материјалне ускраћености је показатељ финансијске немогућности домаћинства да приушти најмање три ставке (од девет) материјалне ускраћености.

⁹ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi082/default/table?lang=en>

¹⁰ Стопа деце на смештају се рачуна на основу броја деце на смештају у односу на 100.000 деце у популацији.

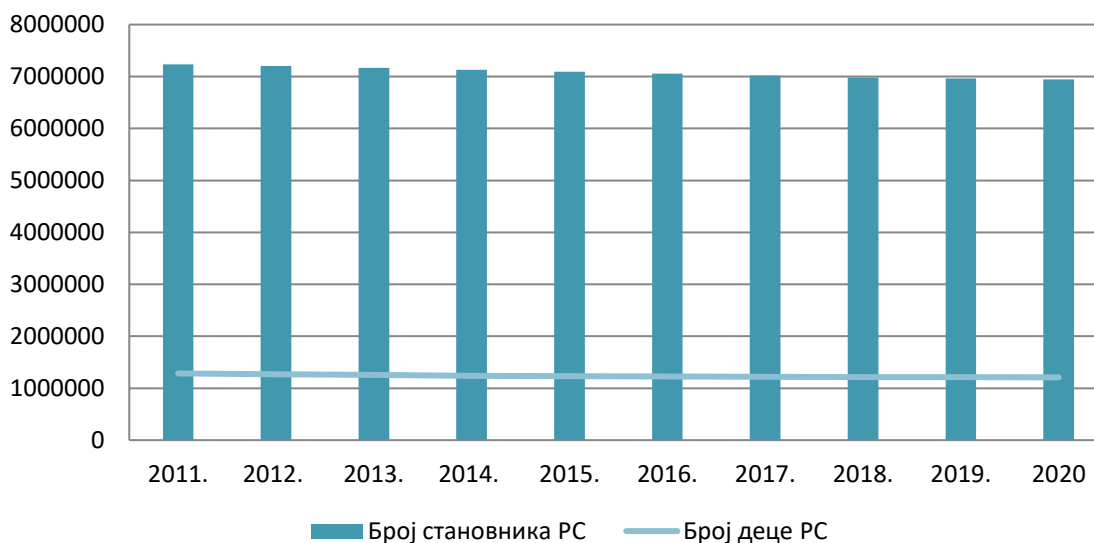
¹¹ Број деце на домском смештају од 2011 – 2020. се смањио за 42,1%, а број деце на породичном смештају у истом периоду порастао је за 14,5%.

¹² United Nations Children's Fund Regional Office for Central and Eastern Europe and Commonwealth of Independent States, Keeping Families Together: Making social protection more effective for children, Insights Issue 1/2012 on Social Protection, UNICEF, Geneva, 2012, p. 1.

смештају се повећала за 14,5% што указује на потребу унапређења подршке породици и развоја услуга за подршку породици, услуга предаха и саветодавно – терапијских услуга.

- Без системског дугорочног улагања у услуге намењене породици, услуге смештаја или материјална давања представљају само парцијална решења која не утичу на друге, комплексније проблеме и рањивости породица које воде у сиромаштво, материјалну депривацију, дискриминацију и психо-социјалне проблеме услед чега наравно трпе деца¹³.

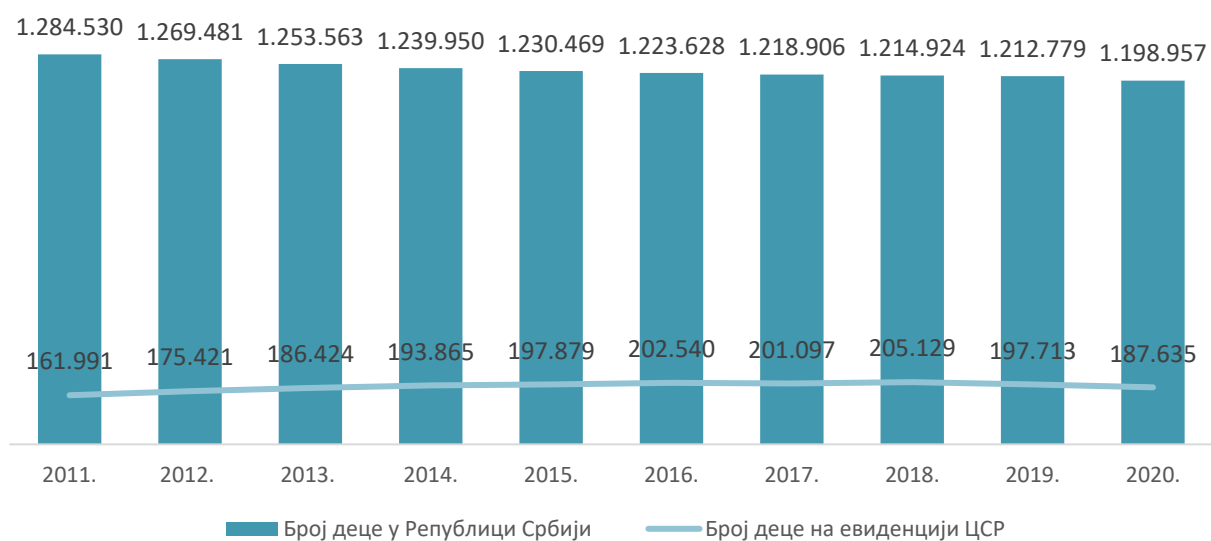
Графикон 1.1 – Становништво и број деце у популацији Републике Србије, 2011 - 2020.

Извор: РЗС - Процене становништва

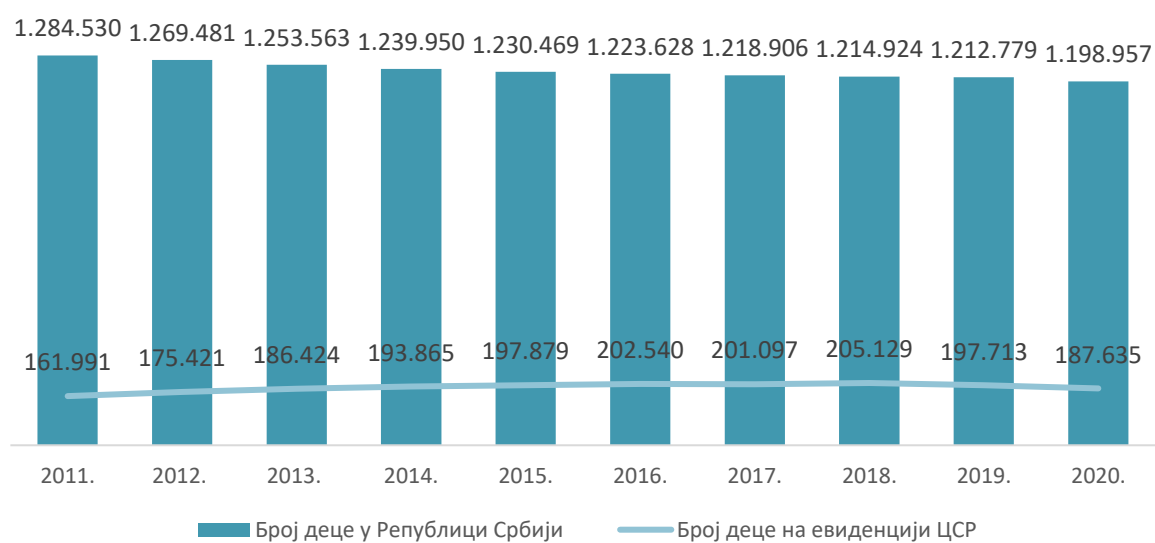
¹³http://transmonee.org/wp-content/uploads/2016/11/Social_Monitor_Regional_Report.pdf

Графикон 1.2 - Деца у систему социјалне заштите у односу на укупан број деце у РС, 2011 – 2020.

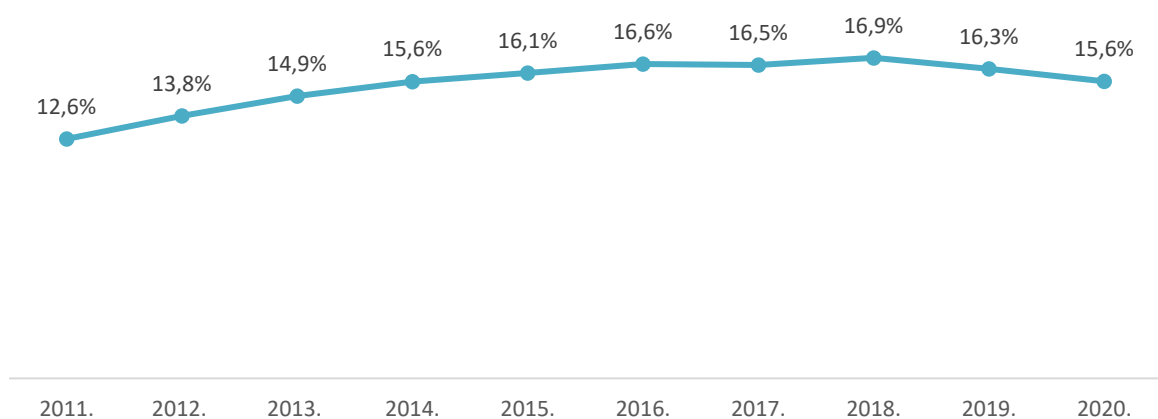
Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.2 - Деца у систему социјалне заштите, 2011 – 2020.

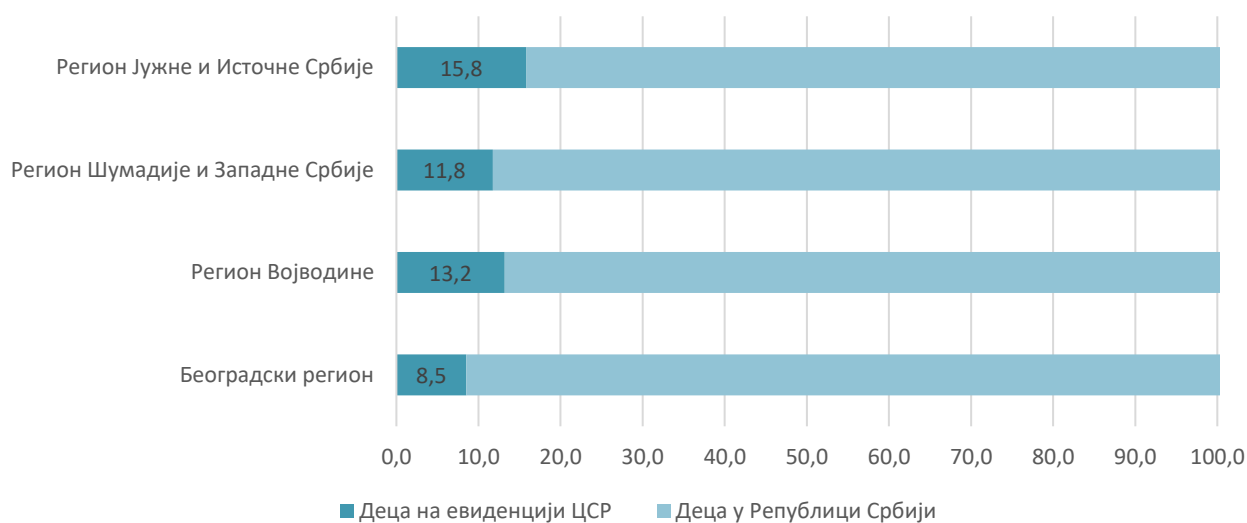
Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.3 – Удео деце корисника услуга система социјалне заштите, 2011 – 2020. (%)

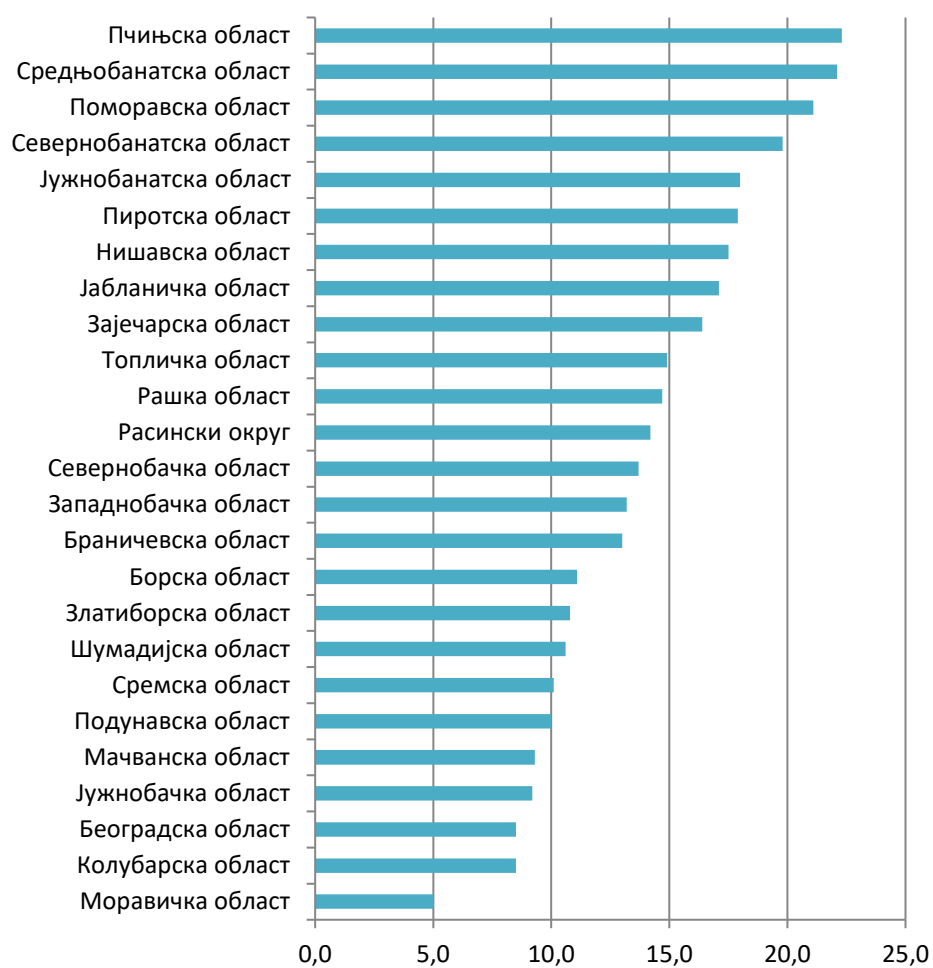
Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.4 – Проценат деце корисника система социјалне заштите у популацији деце по регионима, 2020. (%)

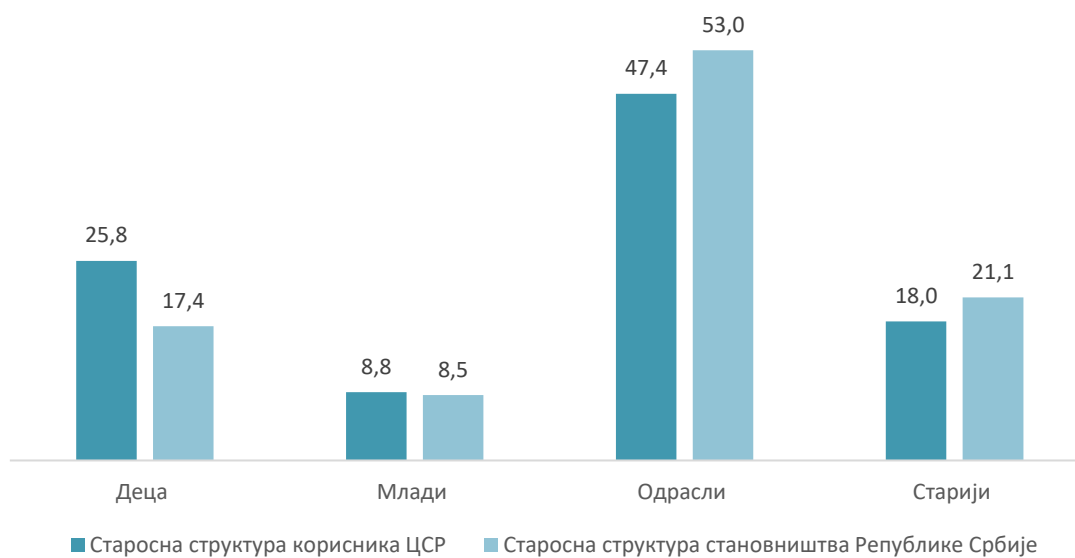
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 1.5 - Деца у систему социјалне заштите према областима, 2020. (%)

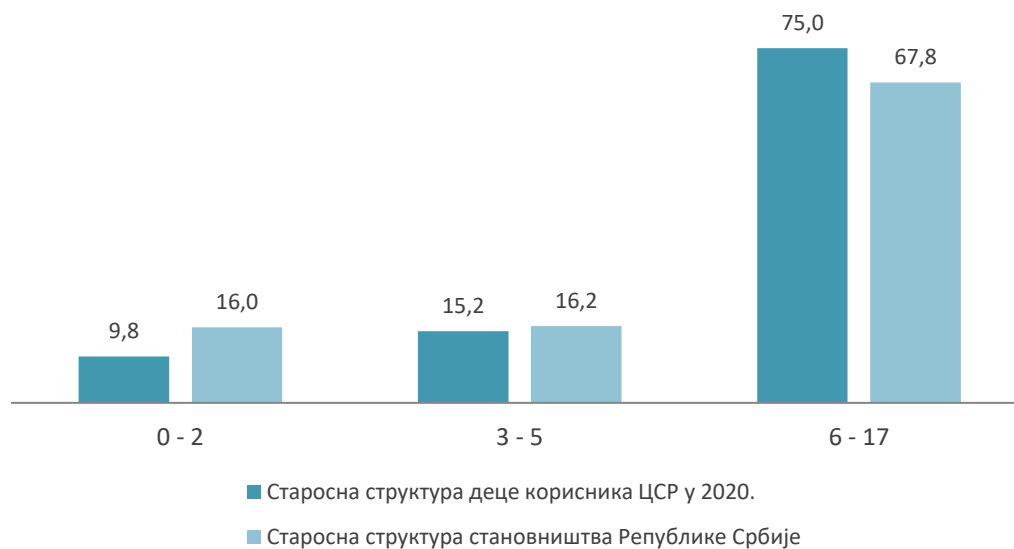
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 1.6 - Старосна структура становништва Републике Србије и корисника ЦСР, 2020. (%)

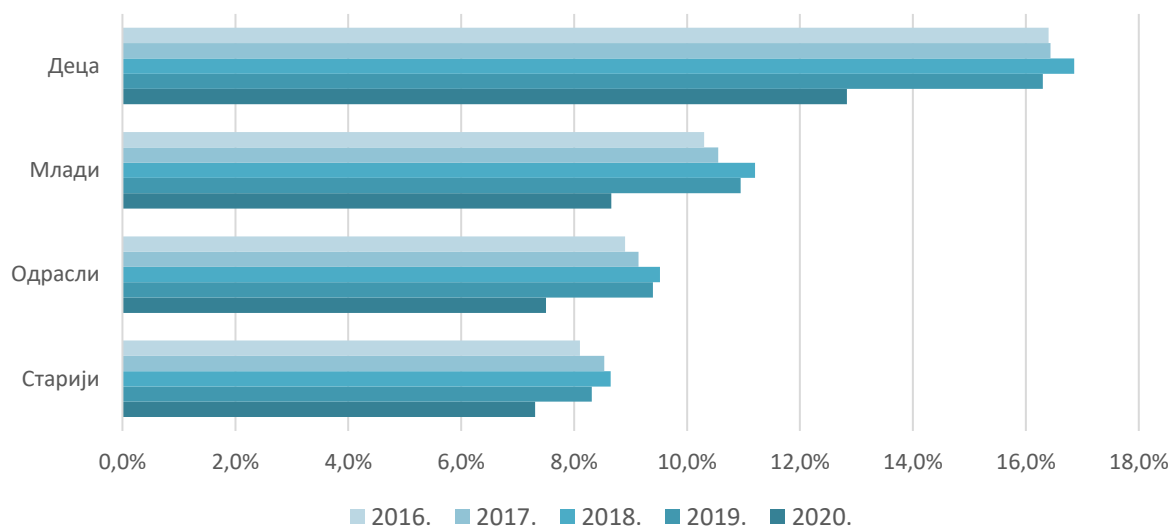
Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.7 - Деца на евиденцији ЦСР и деца у општој популацији према узрасту, 2020. (%)

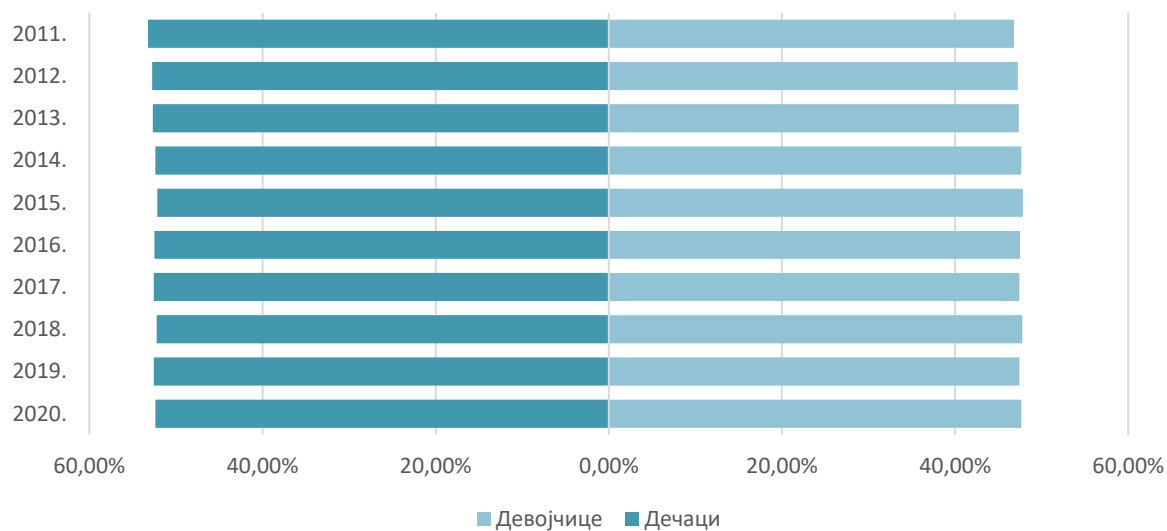
Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.8 – Проценат деце и осталих корисника на евиденцији ЦСР у општој популацији, 2016 - 2020. (%)

Извор: РЗС - Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 1.9 - Деца на евиденцији ЦСР према полу, 2011 - 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 1.10 - Деца на евиденцији ЦСР према корисничким групама, 2020. (%)

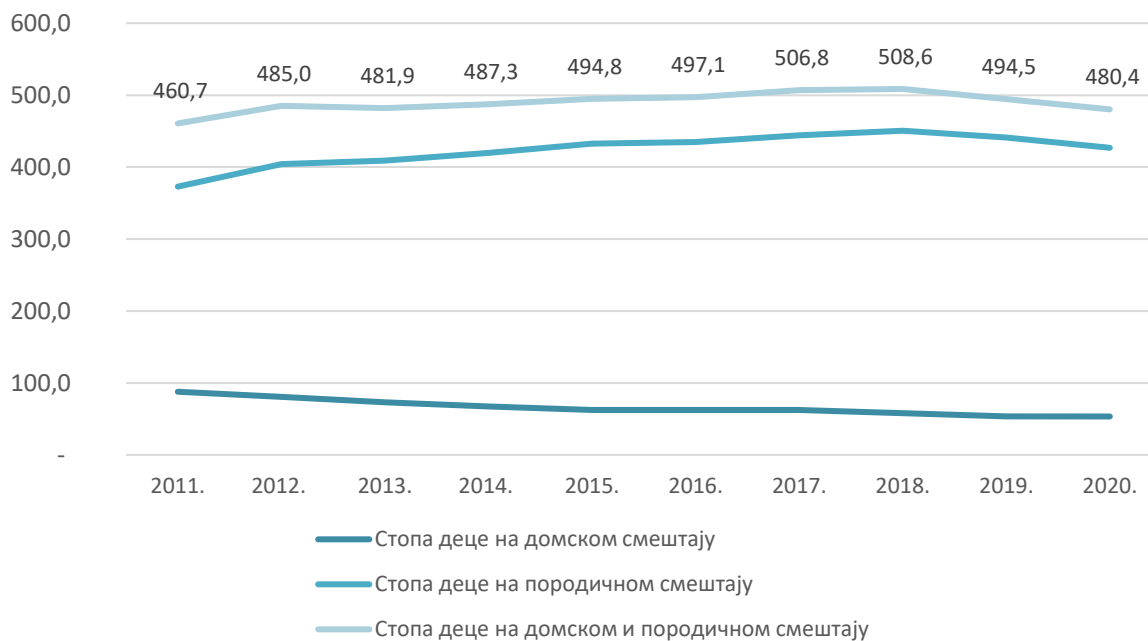
Извор: Извештаји ЦСР

Табела 1.1 – Стопа ризика од сиромаштва према полу и старости, 2019. (%)

	Укупно	Мушко	Женско
Стопа ризика од сиромаштва	23,2	22,7	23,6
Старосне групе			
0 – 17	28,9	28,6	29,3
18 – 64	22,3	22,3	22,3
18 – 24	25,6	25,2	26,0
25 – 54	21,9	21,2	22,6
55 – 64	21,7	23,9	19,7
65 и више	21,1	18,3	23,2

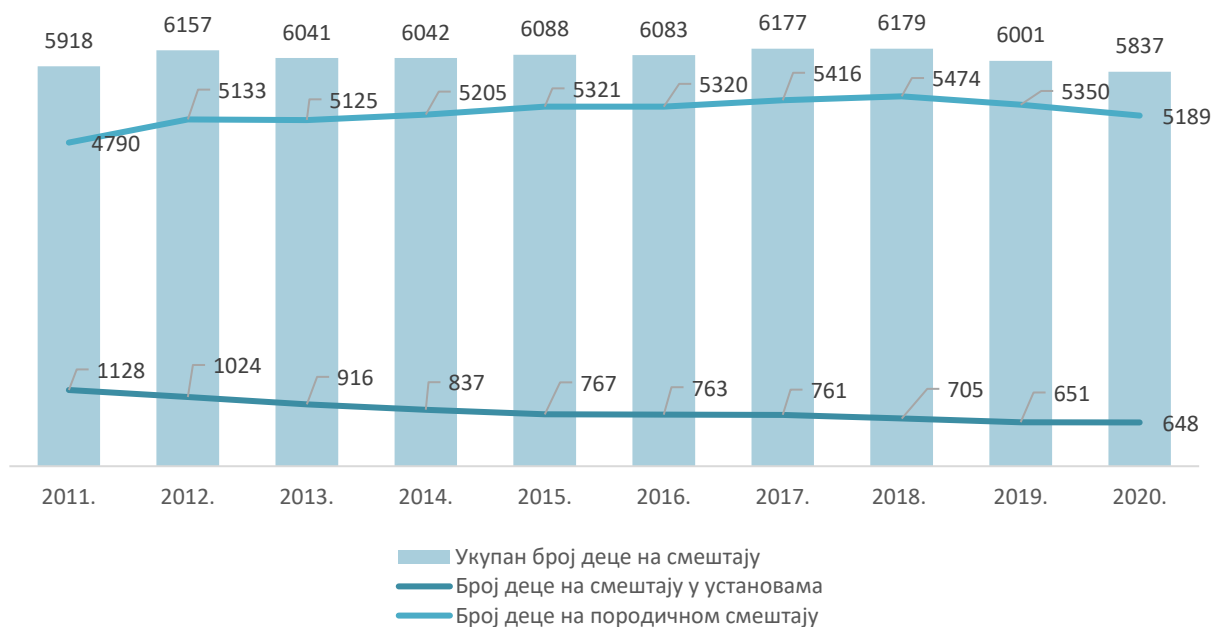
Извор: РЗС, Саопштење 2019., број 283 - год. LXX, 15.10.2020.

Графикон 1.11 – Стопа деце на смештају у систему социјалне заштите и стопе деце на домском и породичном смештају, 2011 - 2020. (%)

Извор: МРЗБСП

Графикон 1.12 – Број деце на смештају у систему социјалне заштите и број деце на домском и породичном смештају, 2011 - 2020.

Извор: МРЗБСП

ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Дететом без родитељског старања сматра се дете које нема живе родитеље и чији су родитељи: непознати или је непознато њихово боравиште, потпуно лишени родитељског права, односно пословне способности, још нису стекли пословну способност, лишени права на чување, подизање и васпитавање и дете чији се родитељи не старају о детету или се старају на неодговарајући начин¹⁴. Деца без родитељског старања уживају посебну друштвену заштиту. Видови заштите деце без родитељског старања су¹⁵:

- Старатељство
- Обезбеђивање смештаја
- Усвојење

Старатељство је посебан облик породично правне заштите намењен деци без родитељског старања и деци којој је у одређеним животним околностима потребно правно заступање које не могу да обезбеде родитељи¹⁶. Старатељство не подразумева нужно непосредно старање о детету, већ је у питању правно заступање и предузимање разноврсних активности за заштиту права детета у складу са његовим интересима. За старатеља се првенствено постављају сродник или хранитељ детета којем је потребна старатељска заштита, осим ако то није у супротности са интересима детета. Центар за социјални рад, који у Србији врши послове органа старатељства, може одлучити да, у складу са интересом детета, детету под старатељством не поставља старатеља, него да дужност старатеља врши непосредно, за шта се задужује један од радника органа старатељства.

Смештај деце без родитељског старања - Деци без родитељског старања обезбеђује се смештај у циљу даљег несметаног развоја, повратка у биолошку породицу и осамостаљивања. Четири су основна вида смештаја деце без родитељског старања: (1) породични смештај, односно смештај у хранитељску породицу, (2) сроднички смештај, неформални смештај, (3) смештај у установу за децу и младе и (4) смештај у прихватилиште.

Породични смештај – хранитељство је мера заштите детета без родитељског старања или детета са родитељским старањем које привремено не може да живи са својим родитељима. Детету на хранитељству обезбеђује се, у складу са законом, адекватан облик хранитељства и хранитељска породица у складу са његовим специфичним потребама и остваривањем најбољег интереса. Хранитељи преузимају непосредну бригу о детету и имају дужност да се старају о његовом здрављу, развоју, васпитању и образовању, а у циљу његовог оспособљавања за самосталан живот и рад. У хранитељској породици деца могу да буду привремено, док се не реши проблем у биолошкој породици или дужи, док се не осамостале.

Сроднички или неформални смештај подразумева ситуације када дете живи са сродником који је и законски старатељ детета, без формалног хранитељског аранжмана. Нормативни контекст даје предност смештају деце у сродничке породице, који је значајан са аспекта

¹⁴ Породични закон – члан 113. Тачка 3

¹⁵ Поред наведених видова заштите, деци без родитељског старања обезбеђује се и накнада трошкова боравка у предшколској установи што је обрађено у поглављу „Издаци за дечију заштиту из буџета РС“

¹⁶ Породични закон - члан 124

заштите права детета на живот у породици и обезбеђивања сталности. Деца остају у истом окружењу, што олакшава превладавање изазова везаних за промену. Када су родитељи спречени да брину о деци, нису спремни или нису компетентни, бригу о њима преузимају познате, емоционално блиске особе.

Услуге домског смештаја пружају се деци и младима чије се потребе не могу задовољити у оквиру биолошке, сродничке или хранитељске породице нити кроз услуге у заједници, на основу одлуке органа старатељства или суда, односно одлуком центра за социјални рад, до повратка детета или младе особе у биолошку породицу, односно до смештаја у сродничку или хранитељску породицу, усвојења или осамостаљивања. Дете млађе од три године не смешта се у дом, осим у случајевима предвиђеним законом којим је уређена социјална заштита¹⁷.

Услуге смештаја у прихватилиште пружају се најдуже у трајању до шест месеци: деци, младима и одраслим жртвама насиља у породици, злостављања или занемаривања; деци, младима и одраслим жртвама трговине људима; деци и младима који се налазе у скитњи, без пратње и у различитим кризним ситуацијама, којима је потребан привремени смештај и процена потреба ради упућивања на коришћење других услуга¹⁸.

Усвојење се заснива одлуком органа старатељства. Усвојити се може само малолетно дете, дете које нема живе родитеље; чији родитељи нису познати или је непознато њихово боравиште; чији су родитељи потпуно лишени родитељског права или су потпуно лишени пословне способности и дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем¹⁹.

Преглед најважнијих запажања:

- На дан 31.12.2020. године, на евиденцији центара за социјални рад било је 4.499 деце под старатељском заштитом. У односу на претходне три године није било значајнијих промена броја деце под старатељством.
- У току 2020. године ЦСР је као орган старатељства применио мере старатељске заштите за 617 деце. Међу разлозима примене старатељске заштите, у 2020. години као и претходне две године, са 63,9% доминира лишеност родитеља родитељског права односно пословне способности (Графикон 2.1).
- У 2020. години дужност старатеља је за 55,2% деце под старатељством обављало физичко лице - сродници или хранитељи, а стручни радници ЦСР били су старатељи за 44,8% деце. Удео стручних радника ЦСР као старатеља је континуирано висок и не мења се значајно протекле три године (Графикон 2.2).
- У 2020. години 89,2% деце под старатељством је смештено у хранитељске породице или код сродника (Графикон 2.3). У 2020. години је за 10,9% више деце смештено у сродничке породице (без накнаде) него у 2018. години.

¹⁷ Закон о социјалној заштити, чл. 51, 52.

¹⁸ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, члан 25,26.

¹⁹ Породични закон, чланови 88-91

- На дан 31.12.2020. године за 4.224 деце примењене су мере привремене старатељске заштите. У протекле три године није било значајнијих промена у погледу броја деце под привременом старатељском заштитом.
- У току 2020. године ЦСР су евидентирали 814 деце која су издвојена из породице, измештено је 9,8% мање деце него у 2019. години, а 24,5% мање него пре пет година²⁰ (Графикон 2.4). Континуирано је висок удео деце до три године која се издвајају из породице, који у 2020. години износи 23,6%.
- Најчешћи разлог издвајања деце из породице претходних пет година је неадекватно родитељско старање и насиље над децом - у 2020. години је 67,2% деце издвојено из породице из ових разлога (Графикон 2.5).
- У 2020. години највише издвојене деце, 59,6% је смештено у породични смештај, а најмање, 5,7% у установе за смештај. У протеклих пет година, више од половине деце која су издвојена из породица смештено је у породични смештај (Графикон 2.6).
- Услуге породичног и домског смештаја²¹ је у 2020. години користило укупно 5.774 детета без родитељског старања и овај број незнатно варира претходних 10 година (Графикон 2.7). Број деце на домском смештају је у протеклих 10 година смањен за 47,1%.
- Старосна структура деце у установама за домски смештај је релативно стабилна у протеклих 10 година. Удео деце млађе од три године у укупном броју деце на смештају варира од 3,8% - 6%, а у 2020. години износи 3,9% (Графикон 2.8).
- У 2020. години услуге породичног и домског смештаја почело је да користи 758 деце, 116 деце је смештено у домски, а 642 детета у породични смештај. Број деце која почињу да користе услугу смештаја се у протеклих пет година смањио за 24,9% (Графикон 2.9).
- У 2020. години прекинут је смештај за 481 дете на породичном смештају, односно настављен је тренд малог броја прекида породичног смештаја. Регистрован је пораст удела деце код којих је разлог прекида остварење циља према плану сталности - код 83,8% деце (Графикон 2.10).
- У протеклих пет година у просеку је за 11,1% деце реализован прекид домског смештаја, у 2020. години за 9,5%. Удео деце која напуштају домски смештај у складу са оствареним

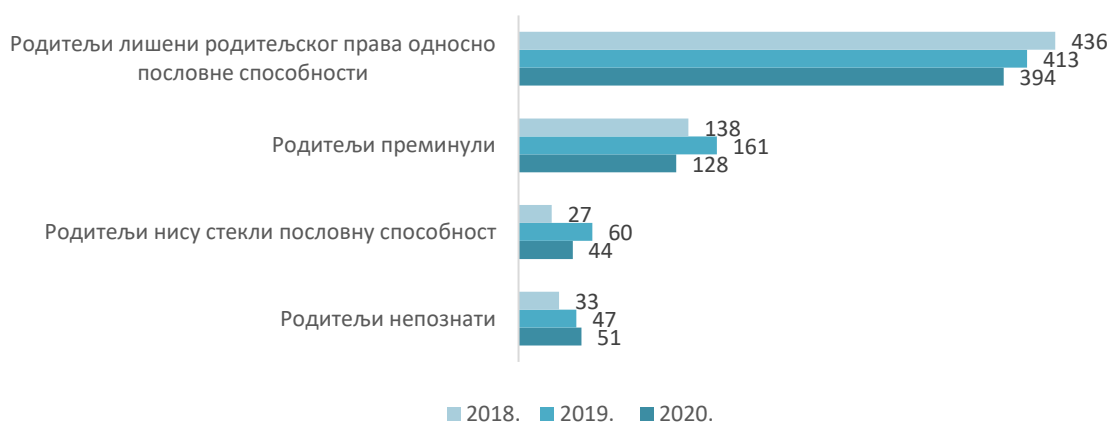
²⁰Може се претпоставити да је мањи број измештања деце из породице повезан и са пандемијом COVID 19

²¹У овом поглављу приказана су деца корисници установа за домски смештај деце и младих и установа за домски смештај одраслих са тешкоћама и инвалидитетом. Деца корисници установа за васпитање деце и омладине приказани су у поглављу *Деца са проблемима у понашању*.

циљем из плана сталности је континуирано нижи него код породичног смештаја, у посматраном петогодишњем периоду просек износи 3,6% (Графикон 2.11).

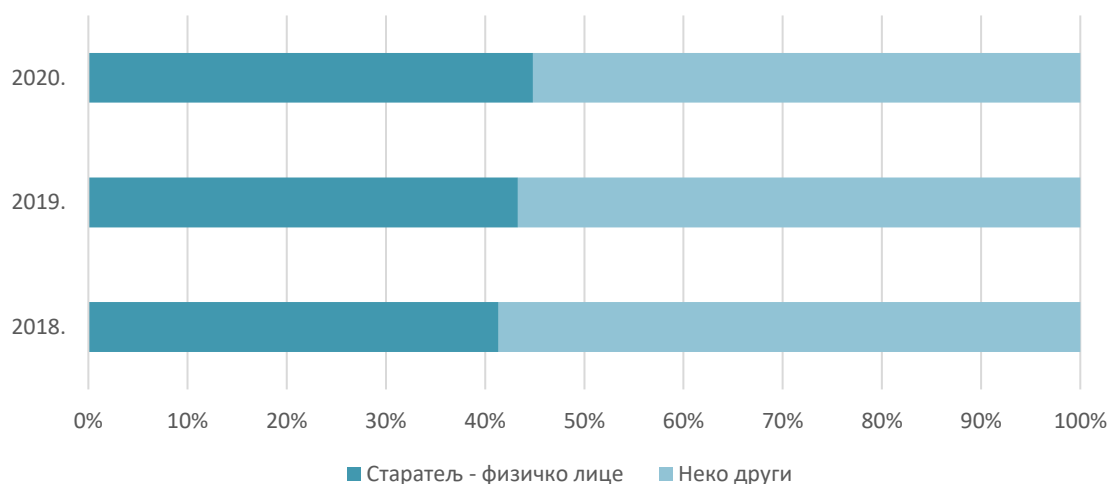
- Број усвојене деце у протеклих 10 година варира. У односу на 2014. годину, у току 2020. године усвојено је 55% мање деце (Графикон 2.12). Удео деце усвојене од страних држављана је протеклих 10 година у просеку износио 14,5% (Графикон 2.13).
- У 2020. години 165 деце је смештено у прихватиштва за децу, од чега је 35,2% деце без родитељског старања (Графикон 2.15). Број деце у прихватиштима је у 2020. години смањен, што се може повезати са условима пријема због пандемије вируса корона (Графикон 2.14).

Графикон 2.1 - Деца без родитељског старања према разлозима примене старатељске заштите, 2018 - 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.2. - Деца без родитељског старања према вршиоцу дужности старатеља, 2018 - 2020. (%)

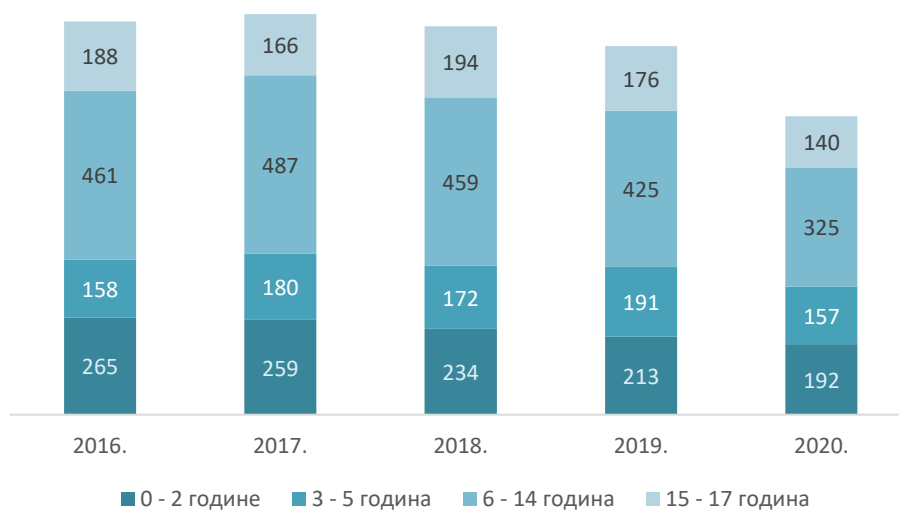
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.3 - Деца без родитељског старања према врсти смештаја, 2018 - 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.4 – Деца издвојена из породице према узрасту, 2016 - 2020.

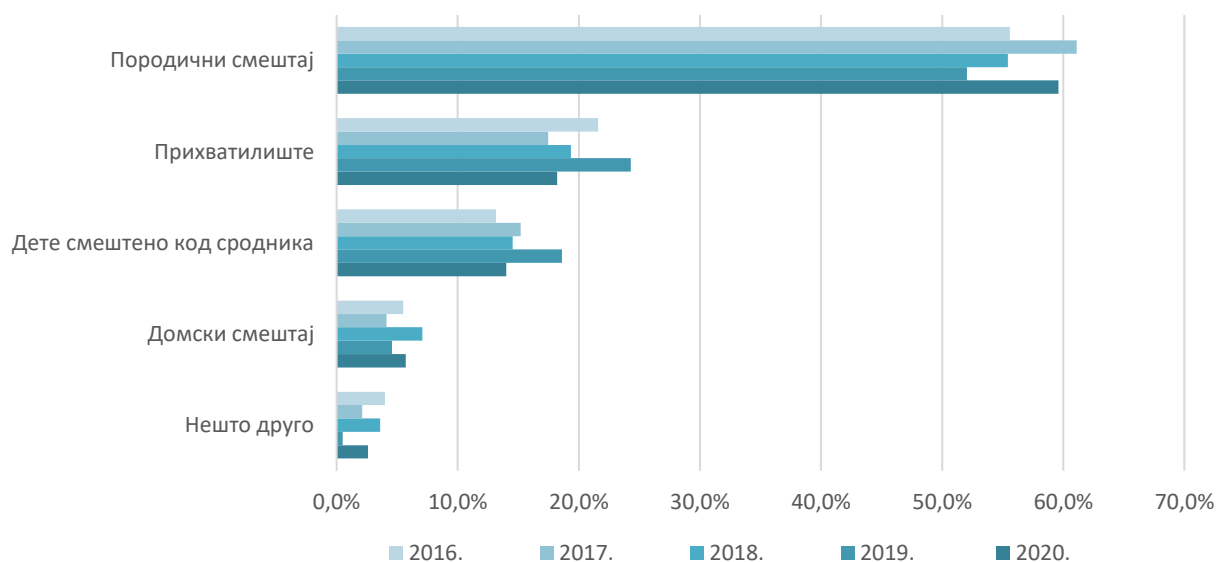
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.5 – Деца издвојена из породице према разлозима издвајања, 2016 - 2020. (%)

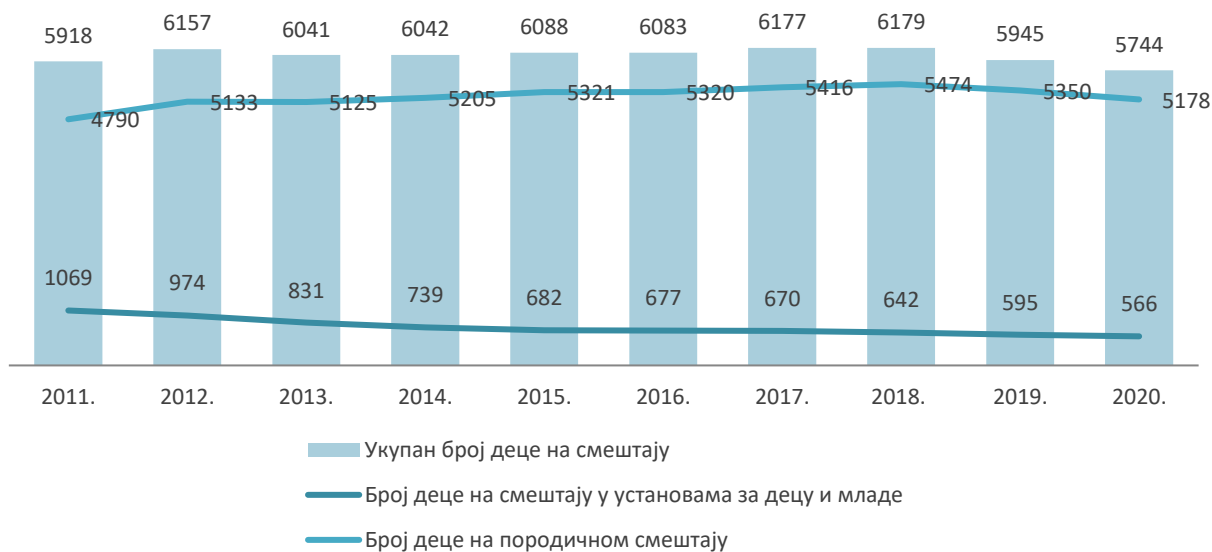
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.6 – Деца издвојена из породице према смештају након издвајања, 2011 - 2020. (%)

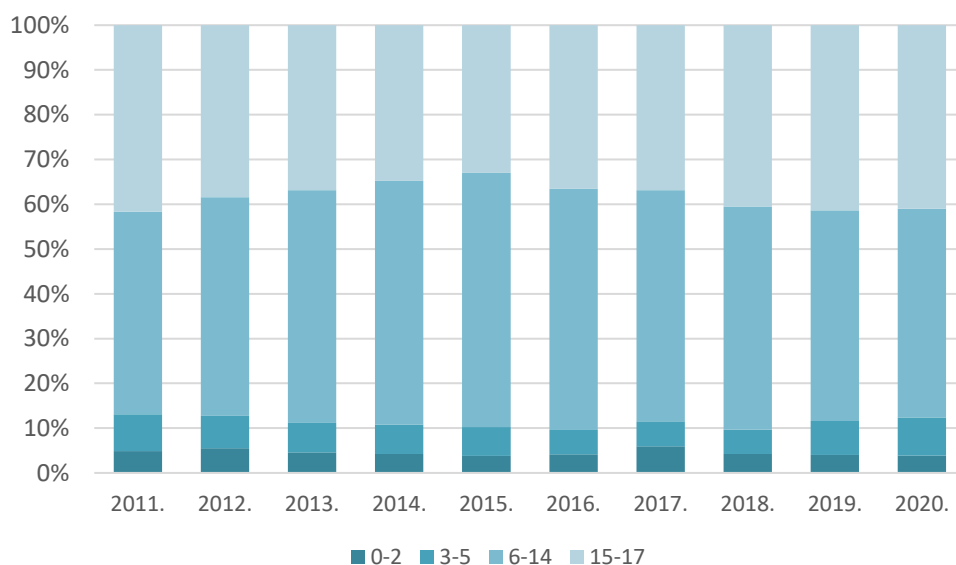
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 2.7 - Деца без родитељског старања корисници домског и породичног смештаја, 2011 - 2020.

Извор: Извештаји установа за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју, установа за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама, МРЗБСП

Графикон 2.8 – Деца без родитељског старања у установама према узрасту, 2011 - 2020. (%)

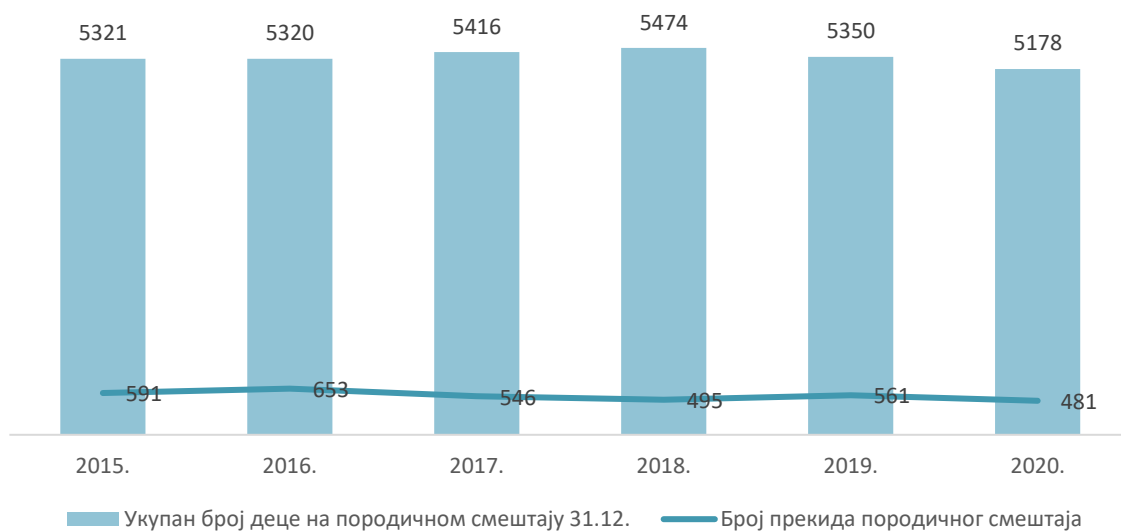
Извор: Извештаји установа за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју, установа за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама

Графикон 2.9 – Деца без родитељског старања која су у току године смештена на домски и породични смештај, 2016 - 2020.

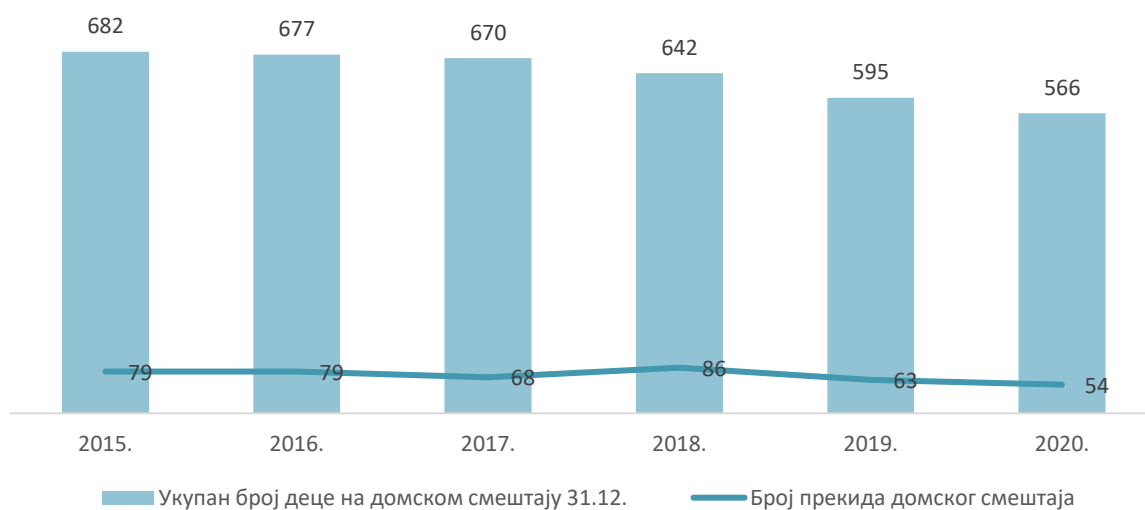
Извор: Извештаји ЦСР, Извештаји установа за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју, установа за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама

Графикон 2.10 – Деца без родитељског старања којој је прекинут породични смештај према броју прекида, 2016 – 2020.

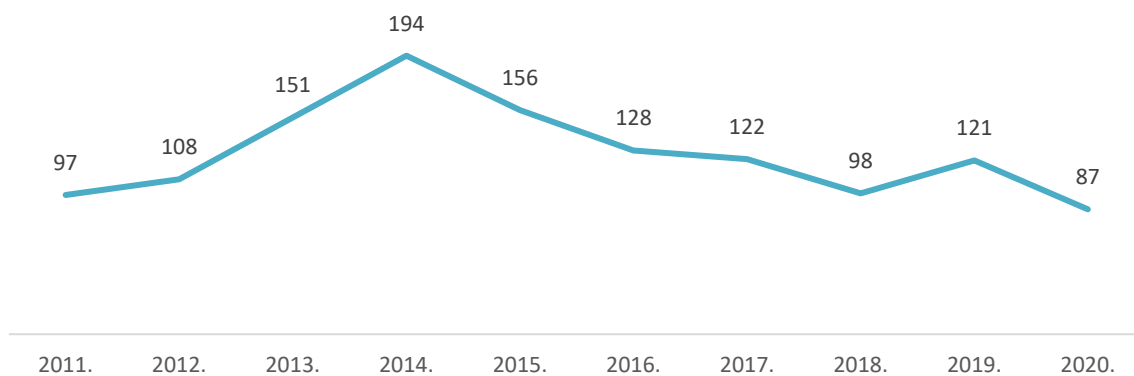
Извор: Извештаји ЦСР, МРЗБСП

Графикон 2.11 – Деца без родитељског старања којој је прекинут домски смештај према броју прекида, 2016 - 2020.

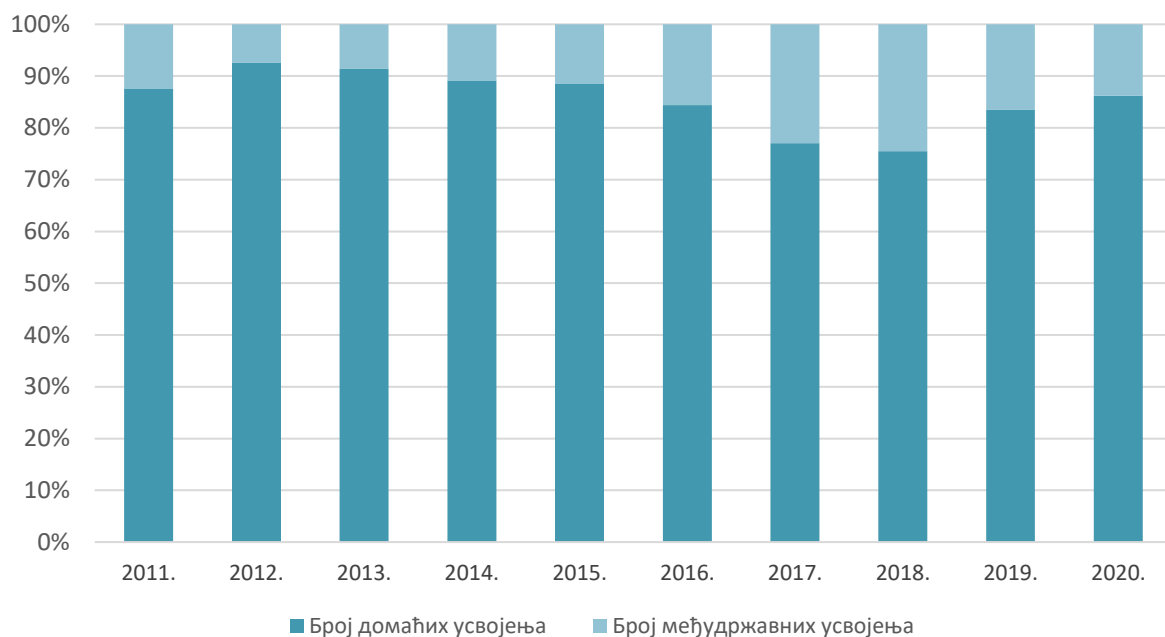
Извор: Извештаји установа за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, установа за смештај деце и младих са инвалидитетом и установа за смештај одраслих и старијих са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама

Графикон 2.12 - Број усвојене деце, 2011 – 2020.

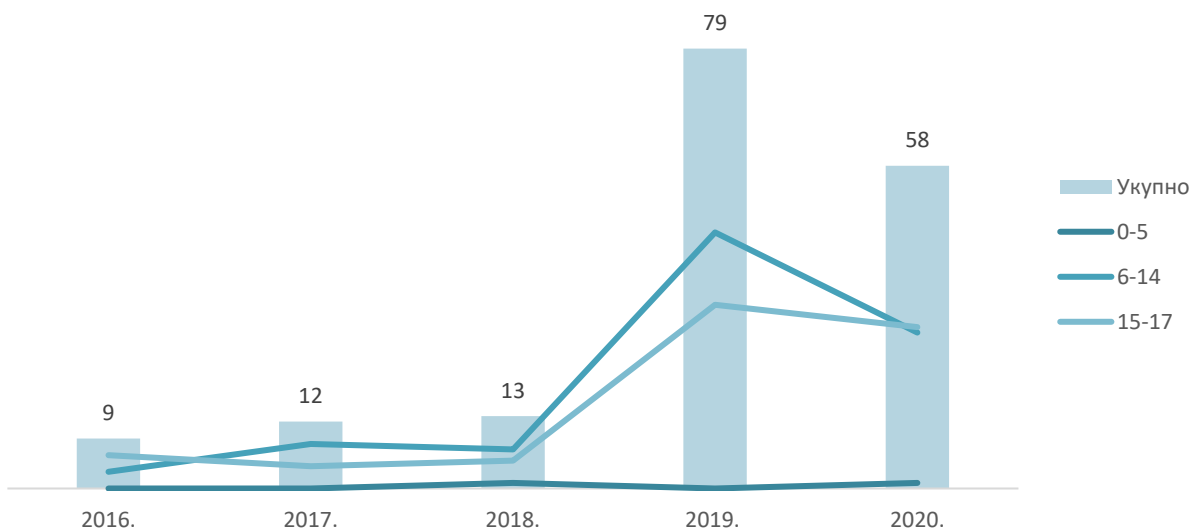
Извор: МРЗБСП

Графикон 2.13 – Број усвојене деце према врсти усвојења, 2011 – 2020. (%)

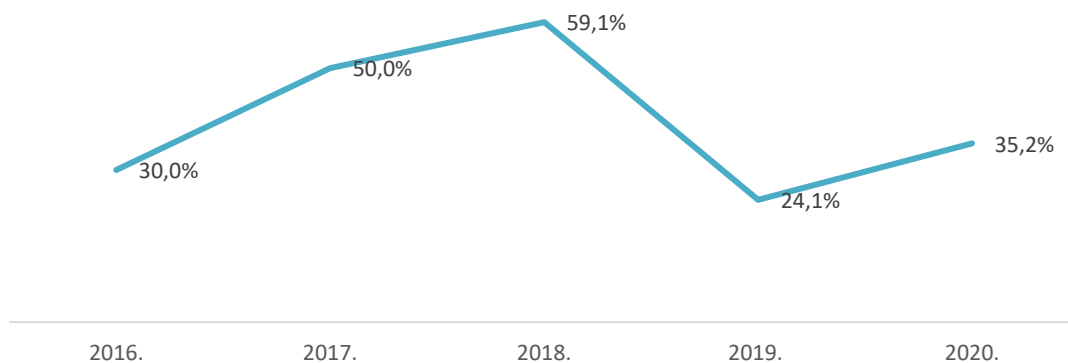
Извор: МРЗБСП

Графикон 2.14 – Деца без родитељског старања у прихваталиштима за децу и младе према узрасту, 2016 – 2020.

Извор: Извештај ЛПЛУ

Графикон 2.15 – Удео деце без родитељског старања у укупном броју деце у прихваталиштима за децу, 2016 - 2020. (%)

Извор: Извештај ЛПЛУ

ДЕЦА ЖРТВЕ НАСИЉА

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице²². Насиље у породици је уређено Законом о социјалној заштити, Законом о спречавању насиља у породици и Породичним законом, а одређено је и као кривично дело и регулисано Кривичним закоником²³.

Деца жртве насиља и занемаривања су деца код које постоји опасност да ће постати жртве или ако јесу жртве злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су им физичко, психичко или емоционално благостање и развој угрожени деловањем или пропустима родитеља, старатеља или друге особе која се о њима непосредно стара. Насиље у породици над децом може да се испољава у различитим облицима:

1. **Физичко насиље:** подразумева коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, контролисања или повређивања друге особе.
2. **Емоционално насиље:** састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице и подразумева застрашивање, констатно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање, итд.
3. **Сексуално насиље:** подразумева сваку повреду полне слободе и морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос и силовање.
4. **Економско насиље/експлоатација детета:** подразумева одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде, забрану да се запосли и оствари сопствене приходе, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.
5. **Занемаривање:** подразумева запостављање дететових базичних физичких и психолошких потреба које може изазвати озбиљна оштећења здравља и развоја, пропусти родитеља или старатеља да обезбеде адекватну храну, смештај и одећу, пропусти у заштити детета од физичких повреда или опасности, као и необезбеђивање одговарајуће медицинске неге или лечења и напуштање детета.

Дечији брак је брак у којем је бар један од партнера дете²⁴ и представља традиционалну праксу која грубо крши права детета, посебно девојчица и у супротности је са међународним и домаћим правом. Дечији брак угрожава психофизичко здравље девојчица и излаже их ризику од насиља у породици, трговине људима, раног напуштања школе, сиромаштва и економске зависности.

Злоупотреба дечијег рада подразумева рад детета, који је ментално, психички, социјално и морално опасан и штетан за дете и који утиче на образовање детета тако што онемогућава детету да похађа школу, обавезује дете да напусти образовање пре времена или да похађа

²²Закону о социјалној заштити и у складу са Општим протоколом о заштити деце од злостављања и занемаривања

²³"Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/05 - исправка, 107/05 - исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19

²⁴Инструкција о начину рада центара за социјални рад – органа старатељства у заштити деце од дечијих бракова, број: 551-00-00 100/20 19-14

школу под изузетно тешким условима²⁵. Укључује и опасан рад²⁶ који је штетан по здравље, безбедност или морал деце, излаже их штетностима и обавља се у оквиру опасних околности или опасних делатности за децу.

Деца жртве трговине људима - трговина људима дефинише²⁷ се као врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње, силе, или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја, давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у сврху експлоатације. Експлоатација, у најмању руку, укључује, искоришћавање проституције других лица, или друге облике сексуалног искоришћавања, присиљан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству, или вађење органа. За трговину људима Кривичним законом је предвиђена казна затвора од три до дванаест година^{28,29}. Трговина људима може бити на националном и транс-националном нивоу³⁰.

Деца жртве насиља у систему социјалне заштите **остварују следеће услуге:**

- Услуге **смештаја у прихваталиште**³¹ пружају се најдуже у трајању до шест месеци деци жртвама насиља у породици, злостављања или занемаривања; деци жртвама трговине људима; деци која се налазе у скитњи, без пратње и у различитим кризним ситуацијама, којима је потребан привремени смештај и процена потреба ради упућивања на коришћење других услуга.
- **Услуга свратишта** доступна је деци која живе или раде на улици те се сматрају жртвама занемаривања или злостављања и добровољно затраже или пристану на услугу.
- **Услуге СОС телефона за жене са искуством насиља**³² (национална СОС линија за жене жртве родно заснованог насиља) је бесплатна телефонска СОС линија која покрива територију целе земље и оперативна је 24 часа 365 дана у години, ради пружања

²⁵Инструкција о поступању центара за социјални рад у заштити деце од злоупотребе дечјег рада, број 021-02-00159/2017-01

²⁶Орган старатељства може да: исправља родитеље у вршењу родитељског права, одлучује о разрешењу старатеља детета и процењује злоупотребљавање родитељског права имајући у виду списак штетности, околности и делатности прописаних уредбом. Уредба о утврђивању опасног рада за децу ("Службени гласник РС", број 53 од 30. маја 2017.)

²⁷ Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005), Република Србија ратификовала је Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима 2009. године (Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 19/2009).

²⁸ Кривични законик РС ("Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), члан 388, став 1

²⁹ У том смислу облици трговине људима су: радна експлоатација, принудни рад, принудни брак, трговина људима ради усвојења, принудно просјачење, принуда на вршење кривичних дела, принудна проституција или неки други облик сексуалне експлоатације; трговина органима, коришћења у оружаним сукобима

³⁰ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала („Међународни уговори“, бр. 6/2001)

³¹Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите (Службени гласник РС, бр.42/2013, 89/2018.)

³²У складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга СОС телефона за жене са искуством насиља („Службени гласник РС“, бр. 93/2015)

помоћи, консултација и подршке у поверљивој форми и уз поштовање анонимности жена, односно девојчица испод 18 година са искуством родно заснованог насиља.

- **Услуга становања уз подршку** је доступна најдуже годину дана жртвама трговине људима са навршених 15 година живота.

Преглед најважнијих запажања:

- Број пријава насиља у породици над децом евидентираних од стране ЦСР у току 2020. године износио је 8.365 (Графикон 3.1). У односу на 2011. годину број пријава насиља над децом је у 2020. години повећан за 140,6%.
- Према врстама насиља у 2020. години са 40% доминирају пријаве због емоционалног насиља над децом (Графикон 3.2). У ЦСР је у 2020. години евидентирано: 2.685 пријава занемаривања детета, 2.121 пријава физичког насиља, 193 пријаве сексуалног насиља и 23 пријаве економског насиља.
- У 2020. у односу на 2011. годину, број пријава због емоционалног насиља повећан је за 221,1%, сексуалног за 121,8%, физичког за 152,2% а занемаривања за 89,4% (Графикон 3.3).
- Удео девојчица и дечака за коју је пријављено насиље је готово изједначен у свим врстама насиља у десетогодишњем периоду, изузев код сексуалног насиља, где је континуирано доминантан удео девојчица, које у 2020. години чине 80,8% жртава овог вида насиља (Графикони 3.4 – 3.7).
- Међу поступцима које су у 2020. години ЦСР предузимали у циљу заштите деце у случајевима насиља у породици, 66,7% поступака и мера односи се на мере и интервенције из домена рада ЦСР: пружање материјалне, правне или стручно саветодавне подршке и помоћи детету и родитељу у ЦСР (Графикон 3.8).
- Укупан број поступака које је ЦСР покренуо по службеној дужности пред судом је у 2020. години већи за 73,9% него у 2011. години. Доминира поступак за изрицање мере заштите од насиља у породици са 43,9% иза којих по заступљености следе поступци за заштиту интереса и права детета 20,1% (Табела 3.1).
- У 2020. години у прихватилиштима за жртве насиља у породици³³ евидентирано је 129 деце. Највећи удео од 56,6% чине деца предшколског узраста, уједначене полне структуре (Графикон 3.9).

³³Шест лиценцираних пружалаца: Београд, Крагујевац, Панчево, Лесковац, Врање, Ниш

- У 2020. услуге свратишта³⁴ користило је укупно 409 деце улице од којих је 95,1% основношколског узраста чији је број у петогодишњем периоду порастао за 31,9% (Графикон 3.10).
- У 2020. години услугу СОС телефона за жене са искуством родно заснованог насиља³⁵ користиле су 34 девојчице старости до 17 година. Удео девојчица у укупном броју корисница СОС телефона у 2020. години износи 1,7%.
- У 2020. години ЦСР су евидентирали укупно 141 дете жртву дечијег брака. Преовлађују деца узраста 16-17 година са 60,3% (Графикон 3.11). Удео девојчица је 95%, а евидентирано је и седам дечака.
- Образовна структура деце жртава дечјег брака је неповољна: 12,1% не похађа основну школу, 36,2% не похађа средњу школу, а 17% је завршило школовање (Графикон 3.12). Образовна структура родитеља деце жртава дечјег брака је неповољна: 36,9% родитеља нема завршену основну школу, 27,3% родитеља има завршену основну школу, а само 9,2% родитеља су завршили средњу школу. Мајке су нижег образовног нивоа од очева.
- Према националној припадности деце жртава дечјег брака, доминантно се ради о Ромима у 57,4% случајева, а 28,4% деце су српске националности (Графикон 3.13).
- У 2020. години у ЦСР евидентирано је укупно деветоро деце жртава злоупотребе дечјег рада. Сва деца су ромске националности. Сва деца су била изложена већем броју штетних или опасних околности или су били укључени у опасне делатности током рада (Графикон 3.14).
- Посматрано у трогодишњем периоду, доминантан починилац злоупотребе дечјег рада су родитељи (Графикон 3.15), а најчешће мере породично-правне заштите које су ЦСР предузимали су покретање поступка за лишење родитељског права и измештање детета из породице.
- У 2020. години на евиденцији Центра за заштиту жртава трговине људима било је укупно 155 деце. У полној структури доминирају девојчице са 76,1% (Графикон 3.16). У петогодишњем периоду забележен је тренд пораста броја деце жртава трговине људима од 38,4%.
- Удео деце у укупном броју жртава трговине људима у 2020. години износио је 43,3% што је у границама просека од 2016. године (Графикон 3.17). Доминантан облик експлоатације у 29,2% случајева је сексуална експлоатација (Графикон 3.18), следи принудни брак са 25% и вишеструка експлоатација са 20,8%. Од укупног броја деце у

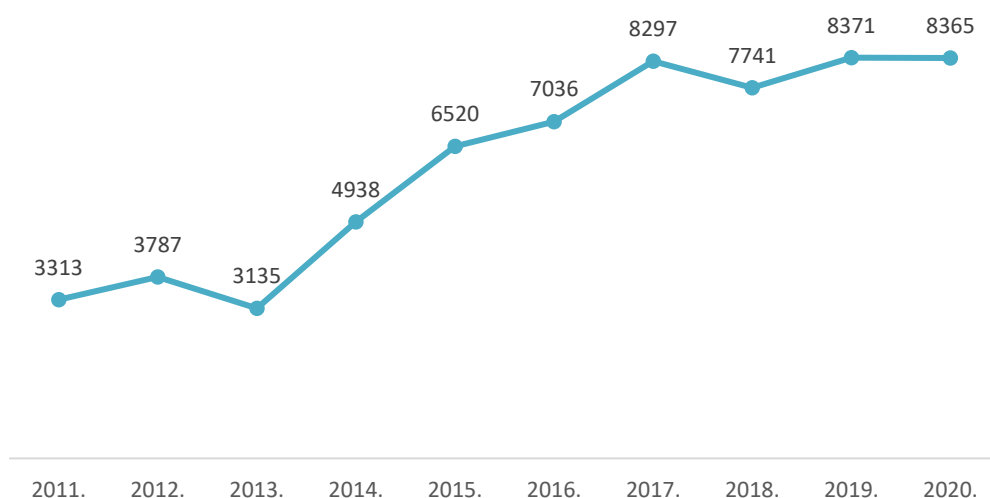
³⁴Три лиценцирана пружаоца из Београда

³⁵10 лиценцираних пружалаца: по један из Кикинде, Ниша, Врања, Краљева, Ужица и пет из Београда

2020. години, 87,5% су жртве националне трговине људима, што је карактеристика и посматраног петогодишњег периода (Графикон 3.19).

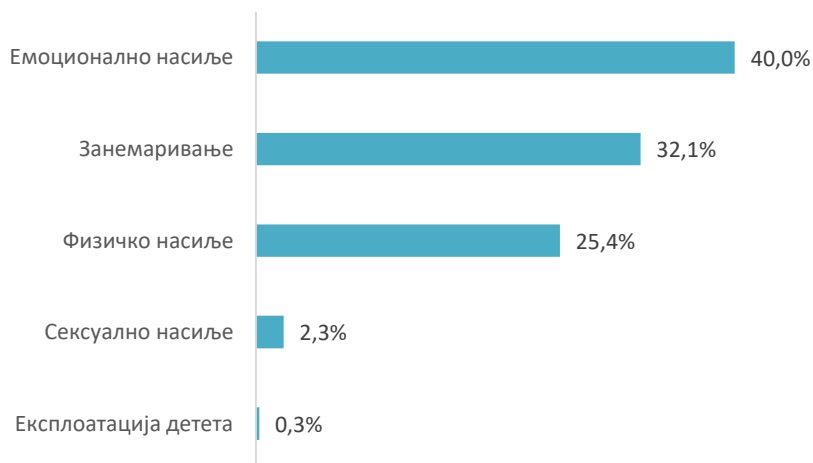
- У 2020. години услугу становања уз подршку³⁶ за жртве трговине људима пружало је Удружење против трговине људима АТИНА двома девојчицама узраста 15 - 17 година.

Графикон 3.1 - Пријаве насиља над децом на евиденцији ЦСР, 2011 – 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

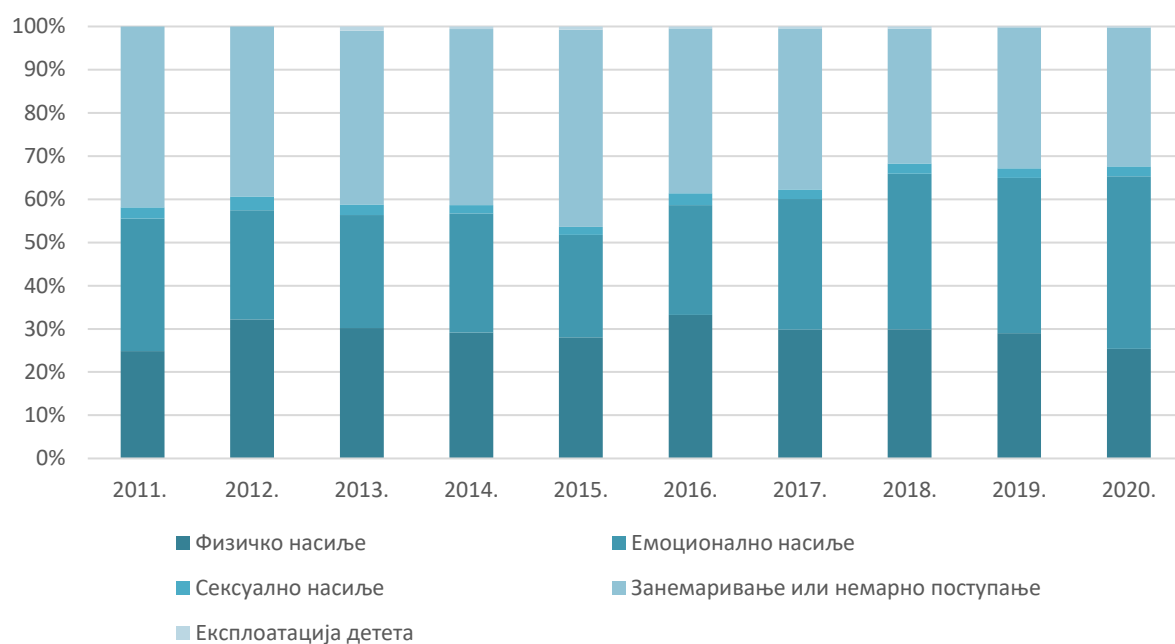
Графикон 3.2 – Пријаве насиља над децом на евиденцији ЦСР према доминантној врсти насиља, 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

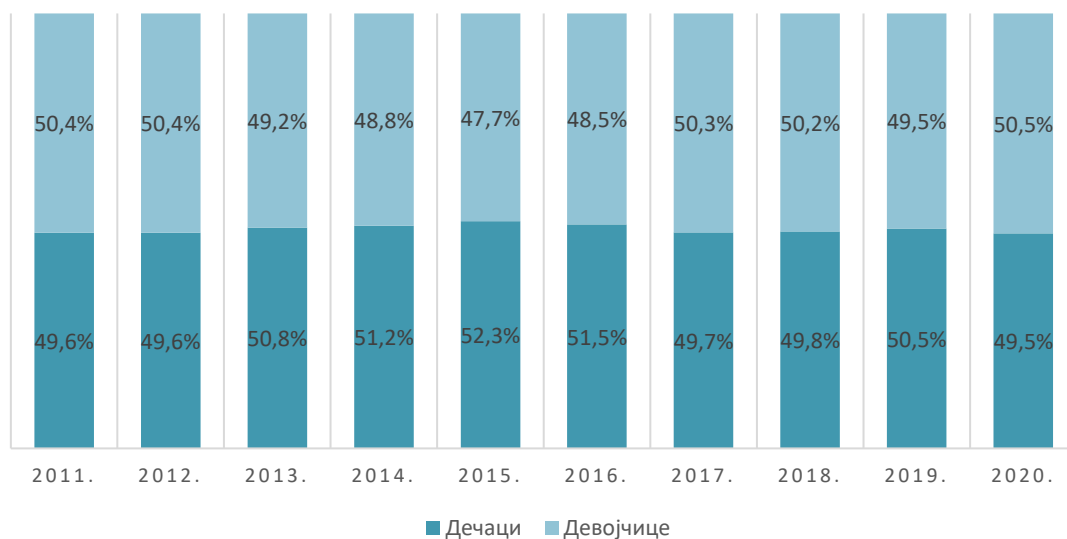
³⁶Од укупно седам лиценцираних пружалаца услуге становање уз подршку у 2020. години: по један из Ужица, Панчева, Куле и Власотинца, један из Београда и два из Шапца

Графикон 3.3 – Пријаве насиља над децом на евиденцији ЦСР према врстама насиља, 2011 - 2020. (%)

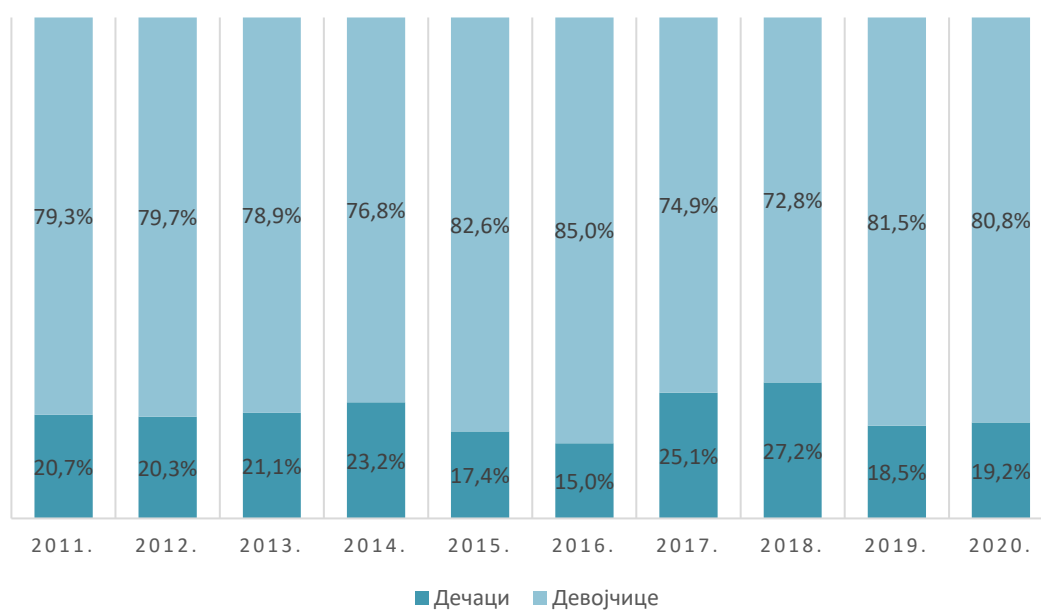
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.4 – Пријаве физичког насиља над децом према полу, 2011 – 2020. (%)

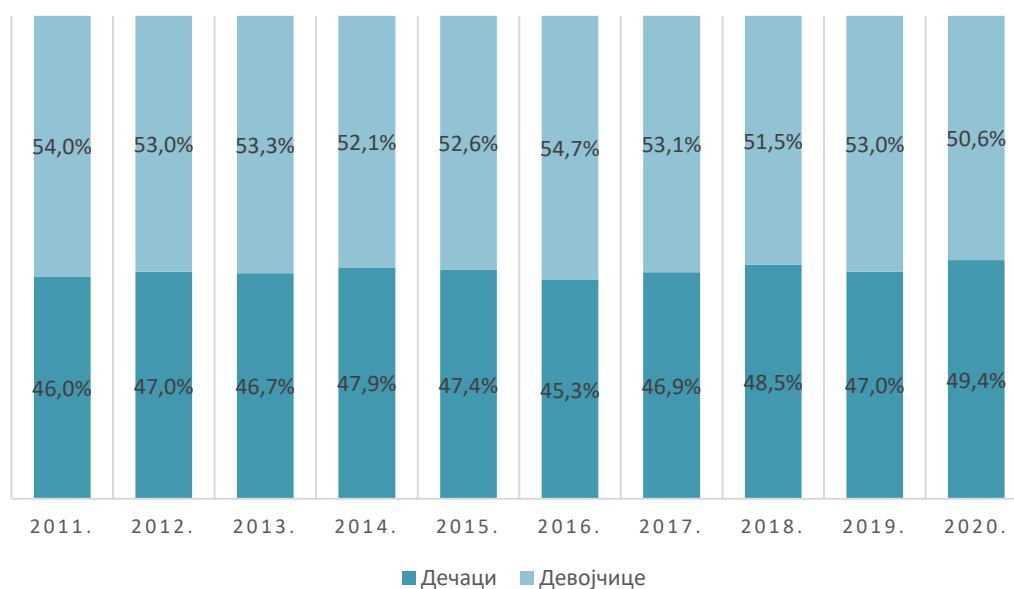
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.5 - Пријаве сексуалног насиља над децом према полу, 2011 – 2020. (%)

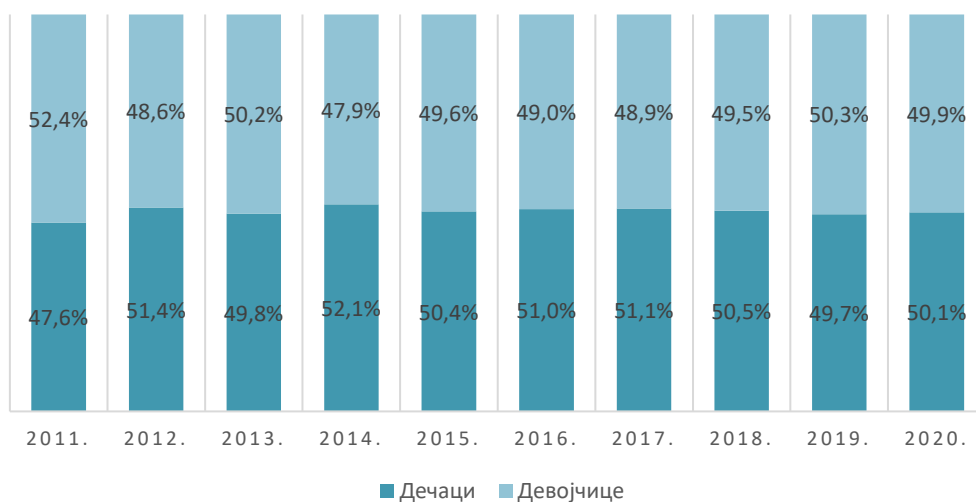
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.6 - Пријаве емоционалног насиља над децом према полу, 2011– 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.7 – Пријаве занемаривања деце према полу, 2011 – 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.8 - Поступци које је ЦСР предузео за заштиту деце жртава насиља, 2016 - 2020.

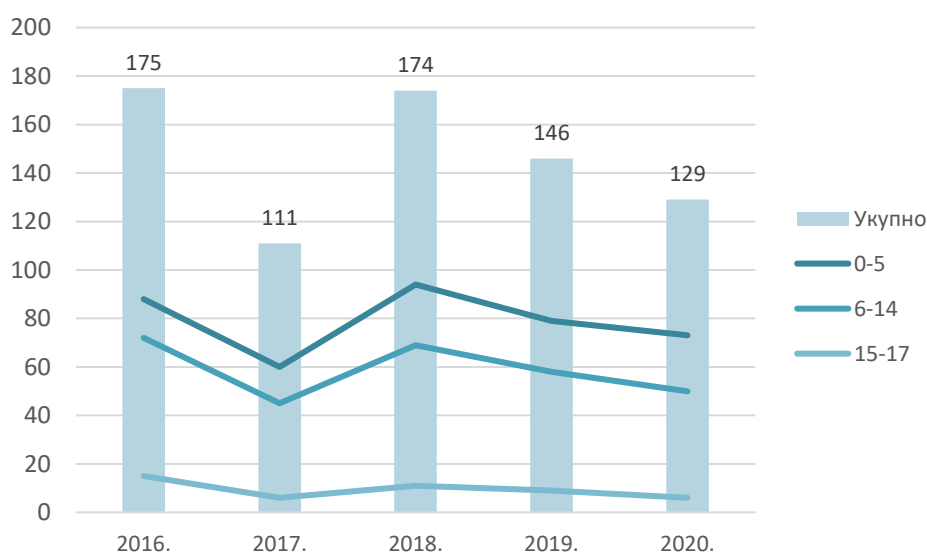
Извор: Извештаји ЦСР

Табела 3.1 - Поступци које је ЦСР покренуо пред судом за заштиту деце жртава насиља, 2011 – 2020.

	Изрицање мере заштите од насиља у породици	Потпуно лишење родитељског права	Делимично лишење родитељског права	Кривична пријава	Привремена мера принудног лечења	Заштита интереса и права детета
2011.	144	138	135	127	15	0
2012.	172	134	116	111	42	152
2013.	157	150	114	144	7	224
2014.	202	181	116	166	3	181
2015.	134	208	94	83	19	182
2016.	140	146	76	90	9	72
2017.	321	201	123	159	38	170
2018.	353	181	147	99	18	209
2019.	446	224	107	162	22	256
2020.	427	133	82	117	18	195

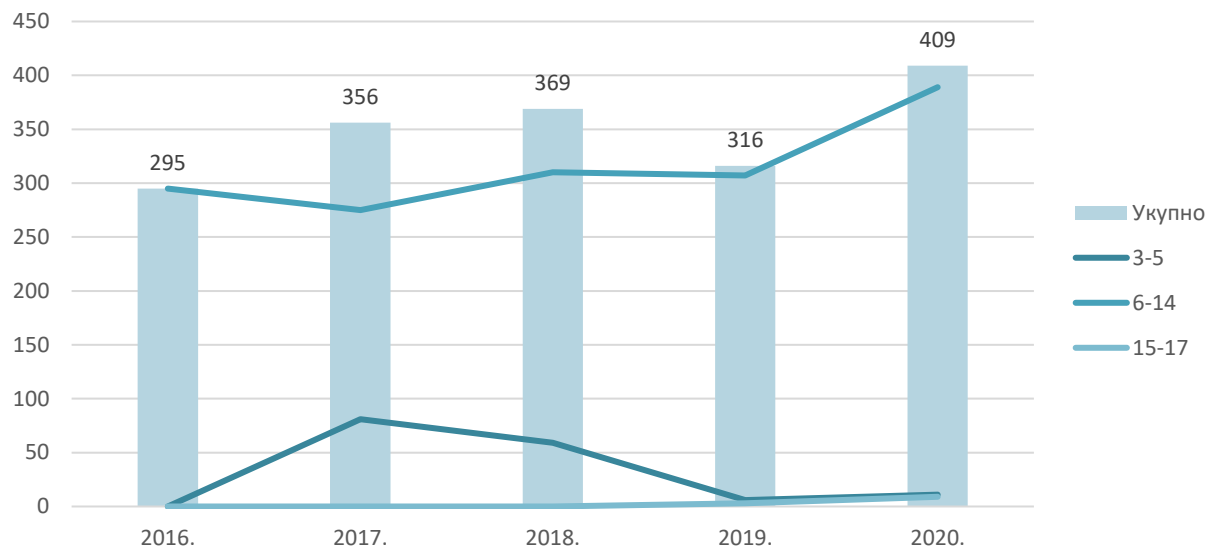
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.9 – Деца у прихваталиштима за жртве насиља у породици према узрасту, 2016 - 2020.

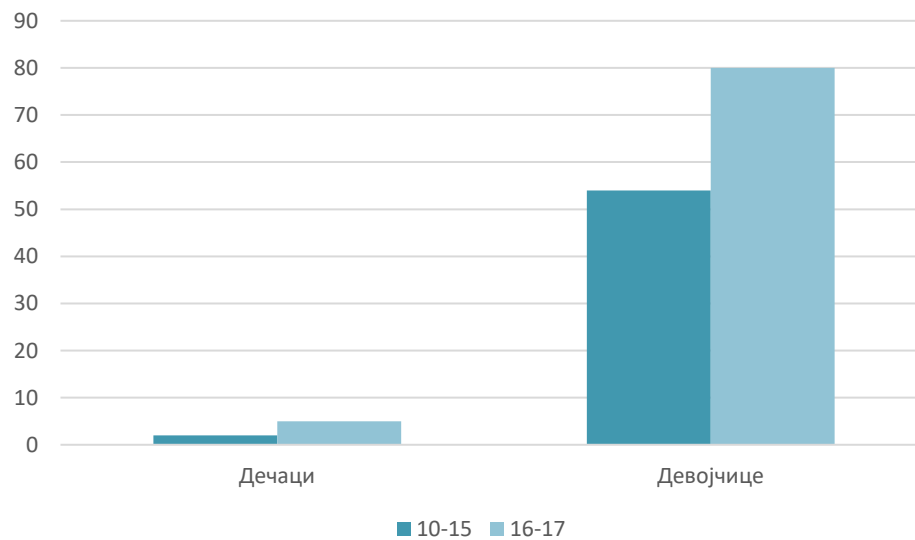
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 3.10 – Деца улице корисници услуге свратишта према узрасту, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 3.11 – Деца жртве децјег брака према полу и узрасту, 2020.

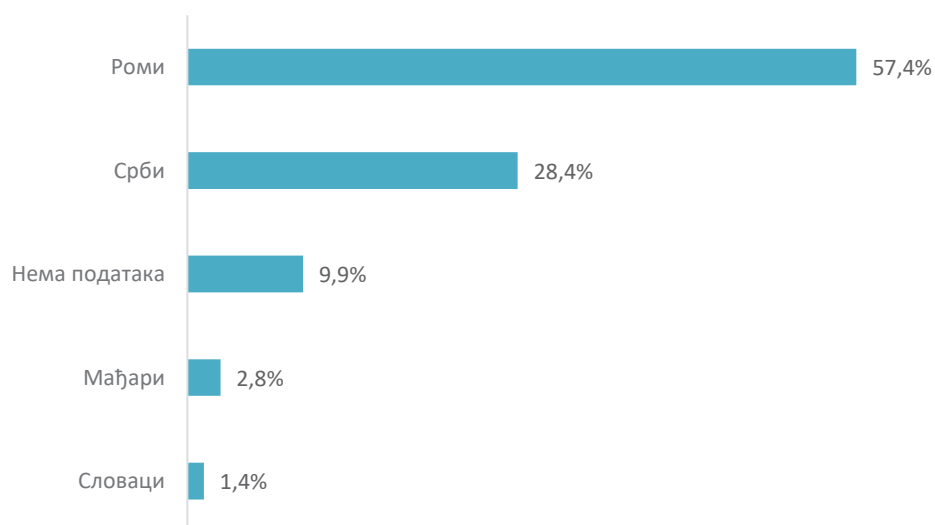
Извор: Упитник о деци жртвама децјег брака на евиденцији ЦСР

Графикон 3.12 – Деца жртве дечјег брака према образовном статусу, 2020. (%)

Извор: Упитник о деци жртвама дечјег брака на евиденцији ЦСР

Графикон 3.13 – Деца жртве дечјег брака према националној припадности, 2020. (%)

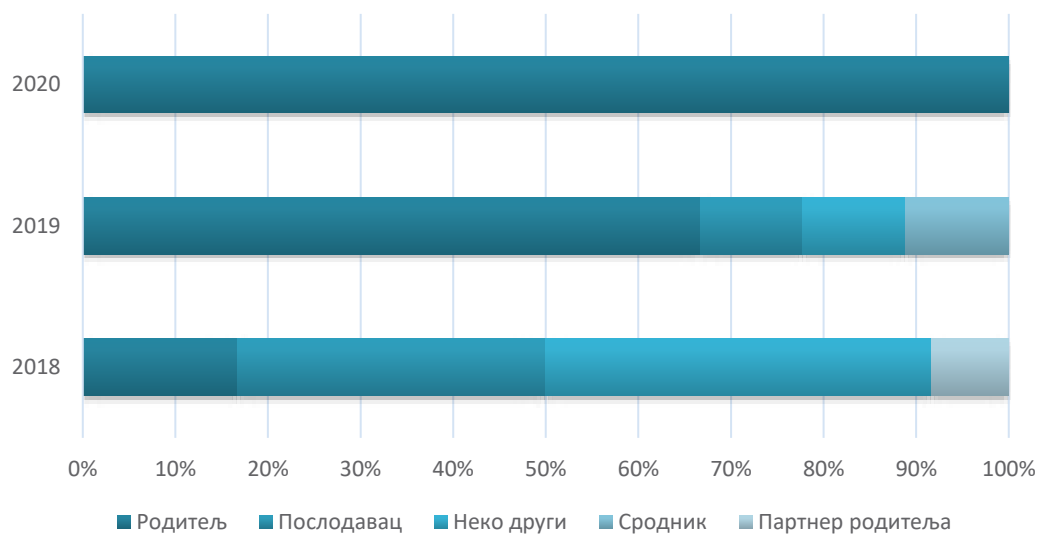
Извор: Упитник о деци жртвама дечјег брака на евиденцији ЦСР

Графикон 3.14 – Деца жртве злоупотребе дечјег рада према изложености штетним условима, опасним околностима и делатностима у раду, 2020. (%)

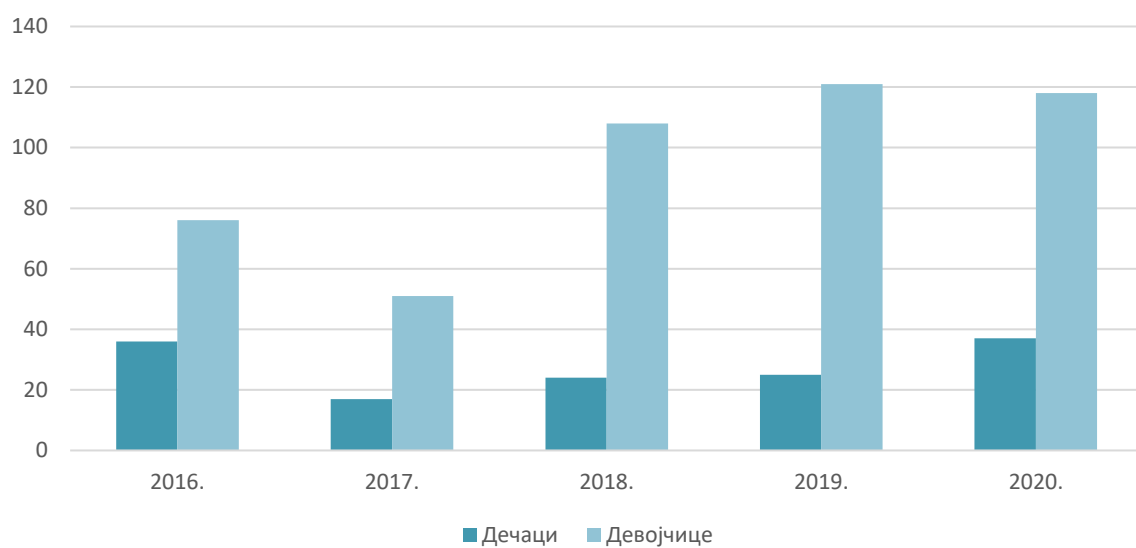
Извор: Упитник о деци жртвама злоупотребе дечјег рада на евиденцији ЦСР

Графикон 3.15 – Деца жртве злоупотребе дечјег рада према починиоцу злоупотребе, 2018 – 2020. (%)

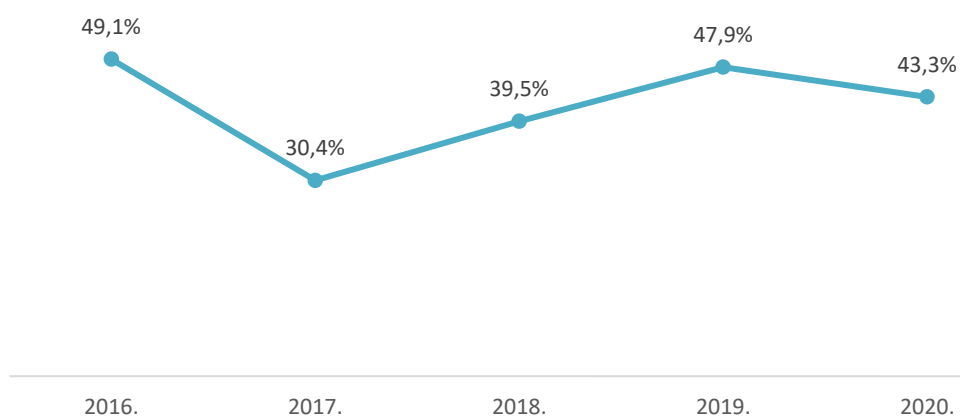
Извор: Упитник о деци жртвама злоупотребе дечјег рада на евиденцији ЦСР

Графикон 3.16 - Деца жртве трговине људима према полу, 2016 - 2020. (%)

Извор: Извештаји Центра за заштиту жртава трговине људима

Графикон 3.17 - Удео деце у укупном броју жртава трговине људима, 2016 - 2020. (%)

Извор: Извештаји Центра за заштиту жртава трговине људима

Графикон 3.18 - Деца жртве трговине људима евидентирана у току године према врсти експлоатације, 2016 - 2020. (%)

Извор: Извештаји Центра за заштиту жртава трговине људима

Графикон 3.19 - Деца жртве трговине људима евидентирана у току године према обележјима трговине људима, 2016 - 2020. (%)

Извор: Извештаји Центра за заштиту жртава трговине људима

ДЕЦА СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ

У пословима заштите малолетника у употреби су термини малолетници са проблемима у понашању и малолетници у сукобу са законом. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица под термином „деца“ подразумева узраст од 0-14 година, док се у социјалној заштити термин „деца“ односи на узраст од 0-18 година. Како би се обезбедило разумевање термина из домена кривично-правне заштите, у овом делу извештаја, користе се два термина: „деца“ и „млађи малолетници“ само за узраст деце до 14 година, а термин „малолетници“ обухвата сву децу узраста од рођења до 18 година.

За потребе годишњег извештавања, односно ефикаснијег прикупљања података, дефинисане су следеће две категорије:

Малолетници са проблемима у понашању:

- малолетници са проблемима у понашању у школи, са родитељима, старатељима и заједницом, и малолетници који својим понашањем угрожавају себе и околину
- малолетници који се суочавају са тешкоћама због злоупотребе алкохола, дроге или других опојних средстава
- малолетници који нису починили кривична дела нити прекршаје

Малолетници у сукобу са законом (Кривични и Прекршајни закон):

- малолетници који су у контакту са кривично-правним системом због сумње, оптужбе или осуде да су починили кривично дело.

Лицу које у време извршења противправног дела, у закону предвиђеног као кривично дело, није навршило четрнаест година, не могу се изрећи кривичне санкције ни применити друге мере које предвиђа овај закон³⁷. Закон даље одређује као кривично одговорну децу узраста од 14 до 18 година живота, према којој се, као и млађим пунолетним лицима, од 18 до 21 године, могу изрећи васпитне мере од стране суда, а ангажовање центра за социјални рад, као органа старатељства, је обавезно.

Врсте кривичних санкција³⁸

Малолетницима за учињена кривична дела могу се изрећи **васпитне мере, казна малолетничког затвора³⁹ и мере безбедности⁴⁰**. Млађим малолетницима могу се изрећи само васпитне мере. Старијим малолетницима могу се изрећи васпитне мере, а изузетно може се изрећи казна малолетничког затвора. Под условима предвиђеним овим законом малолетницима се могу изрећи мере безбедности.

Васпитне мере које суд може изрећи су:

- Мере упозорења и усмеравања: судски укор и посебне обавезе,

³⁷Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

³⁸Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

³⁹Члан 60 Кривичног законика ("Сл. Гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

⁴⁰члан 79 Кривичног законика("Сл. Гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

- Мере појачаног надзора: појачан надзор од стране родитеља, усвојитеља или старатеља, појачан надзор у другој породици, појачан надзор од стране органа старатељства, појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника,
- Заводске мере: упућивање у васпитну установу⁴¹, упућивање у васпитно - поправни дом⁴², упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.

Суд изриче меру **упућивања у васпитну установу** када малолетника треба издвојити из дотадашње средине и обезбедити му помоћ и стални надзор од стране стручних лица⁴³. Према ЗСЗ Установе за васпитање деце и омладине спроводе васпитне мере⁴⁴. У васпитној установи малолетник остаје најмање шест месеци, а највише две године, с тим да суд сваких шест месеци разматра да ли постоје основи за обуставу извршења мере или за њену замену другом васпитном мером.

Малолетници који учествују у извршењу кривичних дела

Према лицу које у време извршења кривичног дела није навршило 14 година не могу се изрећи кривичне санкције⁴⁵ ни применити друге мере предвиђене законом. У односу на малолетне учиниоце кривичних дела суд може применити васпитне налоге и предузети кривичне санкције⁴⁶.

Васпитни налог је посебна мера која нема карактер кривичне санкције, чија је сврха непокретање кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела или обустава поступка, са циљем да се васпитним налогом утиче на правилан развој малолетника, јачање његове личне одговорности и превенира даље чињење кривичних дела.

Центар за социјални рад, у улози органа старатељства, учествује у свим поступцима према малолетним учиниоцима кривичних дела, као и према млађим пунолетним лицима (до 21 године) и у реализацији васпитних налога и васпитних мера.

Услуге социјалне заштите

Деци и младима који су у сукобу са законом, родитељима, школом или заједницом, доступне су услуге смештаја (смештај у установе за васпитање деце и омладине и смештај у прихваталиште), дневне услуге у заједници - **услуга дневног борава** на начин који не омета њихово школовање или одлазак на посао како би се унапредио квалитет живота корисника у

⁴¹Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите ("Службени гласник РС", бр.16/2012 и 12/2013) у систему социјалне заштите основане су три установе социјалне заштите за васпитање деце и омладине у Београду, Књажевцу и Нишу.

⁴²Члан 21 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица. У надлежности Министарства правде, Управе за извршење кривичних санкција постоји Васпитно-поправни дом у Крушевцу.

⁴³Члан 20 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

⁴⁴Према члану 127 ЗСЗ, („Службени гласник РС“, бр. 24/2011)

⁴⁵Члан 4 Кривичног законика ("Сл. Гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

⁴⁶Члан 5 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, ("Службени гласник РС", број 85 од 6. октобра 2005.)

*властитој социјалној средини кроз одржање и развијање социјалних, психолошких и физичких функција и вештина, како би се у што већој мери оспособили за самосталан живот*⁴⁷.

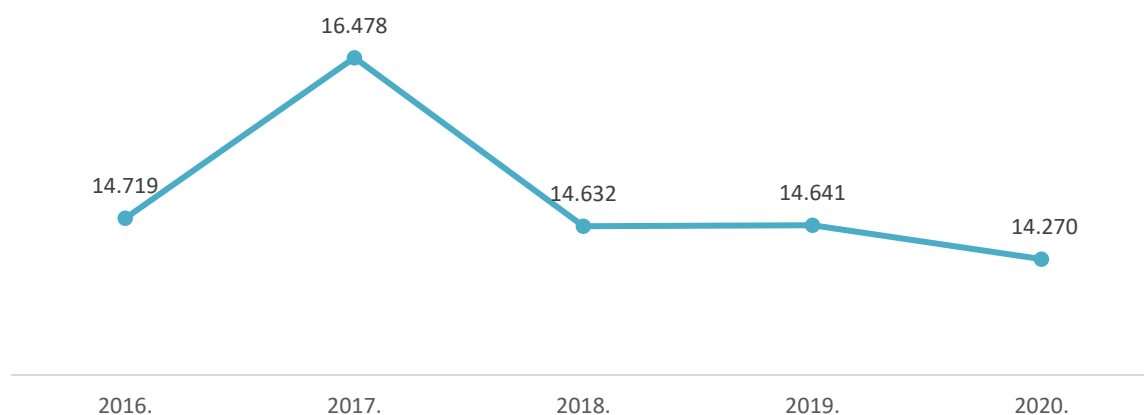
Преглед најважнијих запажања:

- Према подацима ЦСР, током 2020. године евидентирано је 14.270 малолетника са проблемима у понашању и у сукобу са законом. Петогодишњи тренд указује на смањење од 3,1% (Графикон 4.1). Од укупног броја малолетника, евидентирано је 2.549 деце до 14 година и 11.721 малолетника старијих од 14 година. Као и претходне године, највећи удео у укупном броју чине малолетници узраста 16 – 17 година који износи 60,1%.
- Број малолетника који су у сукобу са законом је у 2020. години износио 8.373 (Графикон 4.2). Број малолетника са проблемима у понашању је у 2020. износио је 5.897.
- Број деце млађе од 14 година која су у 2020. години била у сукобу са законом мањи је за 27,9% у односу на 2016. годину (Графикон 4.3).
- У 2020. у односу на 2011. годину, смањио се укупан број васпитних мера изречених малолетницима за 43,4% (Графикон 4.4).
- У структури малолетника са изреченим васпитним мерама у 2020. години најзаступљенији су малолетници са мерама појачаног надзора са 61,4%, мере посебне обавезе евидентирани су код 33% малолетних, док је свега 3,2% имало изречену неку од заводских мера (Графикон 4.5).
- У 2020. години изречено је 1.326 васпитних мера појачаног надзора. У односу на 2011. годину број ових мера мањи је за 50,3% (Графикон 4.6). Удео мера појачаног надзора од стране органа старатељства у укупном броју ових мера износи 54,8% (Графикон 4.7).
- Број васпитних мера посебне обавезе изречених у току 2020. године према евиденцији ЦСР износи 712. У периоду од десет година забележен је тренд смањења примене ових васпитних мера за 22% (Графикон 4.8).
- Број заводских васпитних мера је у претходних десет година смањен за 70,5% (Графикон 4.9), а међу заводским васпитним мерама континуирано је најзаступљеније упућивање у васпитно поправни дом Крушевац (једина васпитно поправна установа на територији РС).

⁴⁷Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. Гласник РС“, бр. 42/2013 од 14.05.2013. године, а ступио на снагу 22.05.2013.

- У току 2020. године изречене су 34 мере упућивања у установу за васпитање деце и омладине, што је 50% мање у односу на 2011. годину. На дан 31.12.2020. године у установама за васпитање деце и омладине смештај је користило укупно 53 малолетника (Графикон 4.10), од којих је чак 62,3% упућено од стране органа старатељства (Графикон 4.11).
- Број изречених мера безбедности према старијим малолетницима у 2020. години износи 51 (Графикон 4.12).
- У 2020. години изречено је 724 васпитна налога (Графикон 4.13), што је 20,5% мање него претходне године, а 17% више у односу на 2011. годину (Графикон 4.14).
- У 2020. години изречена је једна кривичних санкција малолетничког затвора према старијем малолетном лицу, узраста од 16 до 17 година.
- У 2020. години 107 деце са проблемима у понашању је користило услуге дневног боравка за децу и младе са проблемима у понашању⁴⁸, од чега су 60,7% деца узраста 15-17 година, а остало деца основношколског узраста (Графикон 4.15).
- У односу на 2016. годину, укупан број деце у дневним боравцима за децу и младе са проблемима у понашању порастао је за 13,8%.

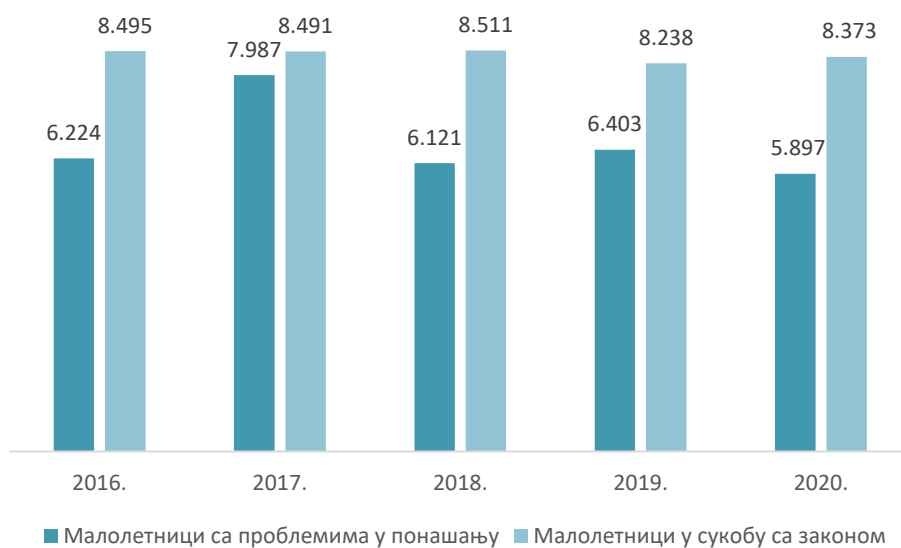
Графикон 4.1 – Малолетници са проблемима у понашању и у сукобу са законом на евиденцији ЦСР, 2016 – 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

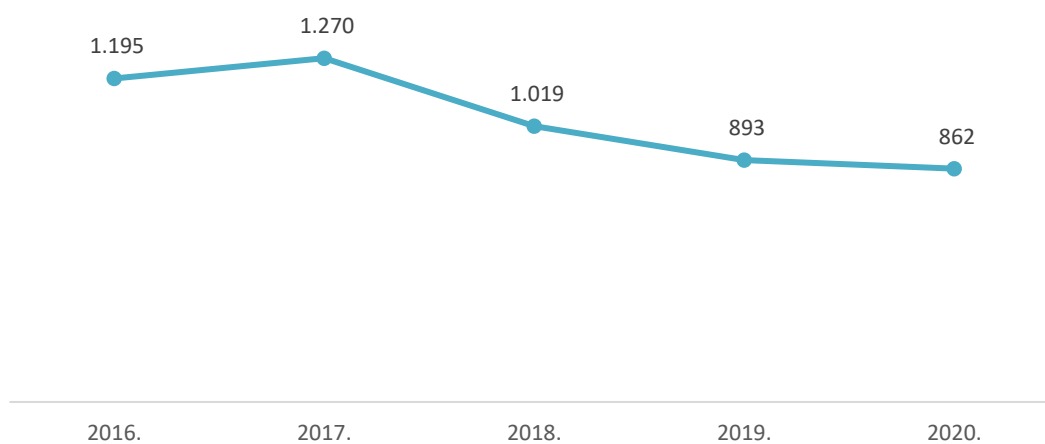
⁴⁸ Два пружаоца у 2020. години: Бор и Крагујевац

Графикон 4.2 – Малолетници са проблемима у понашању и у сукобу са законом на евиденцији ЦСР, 2016 – 2020.

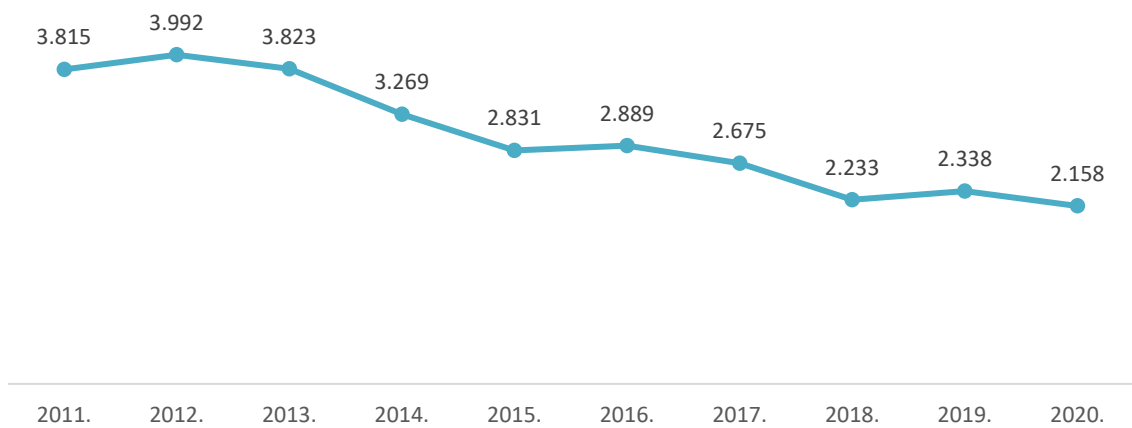
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.3 - Деца млађа од 14 година у сукобу са законом на евиденцији ЦСР, 2016 – 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.4 – Број малолетника на евиденцији ЦСР којима су изречене васпитне мере, 2011 – 2020.

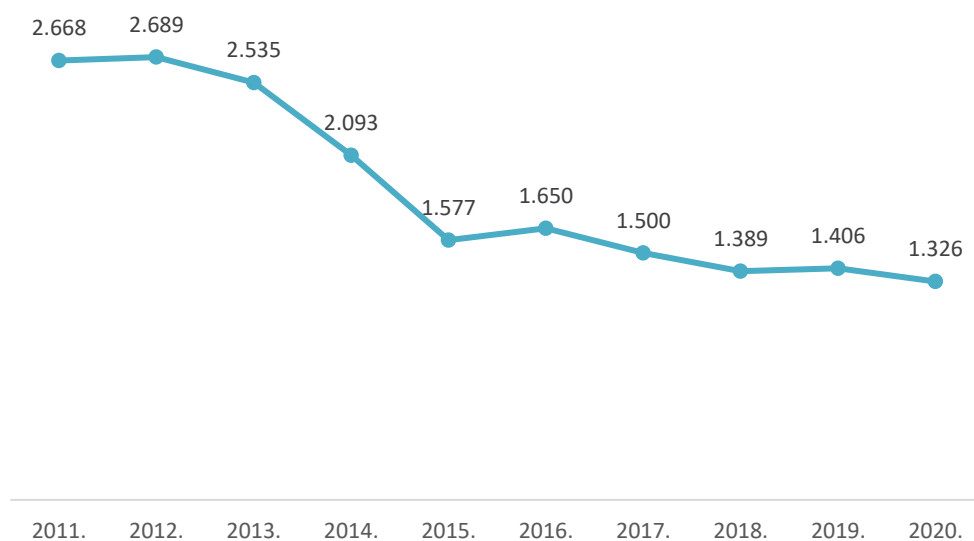
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.5 – Малолетници на евиденцији ЦСР којима су изречене васпитне мере према врсти мера, 2020. (%)

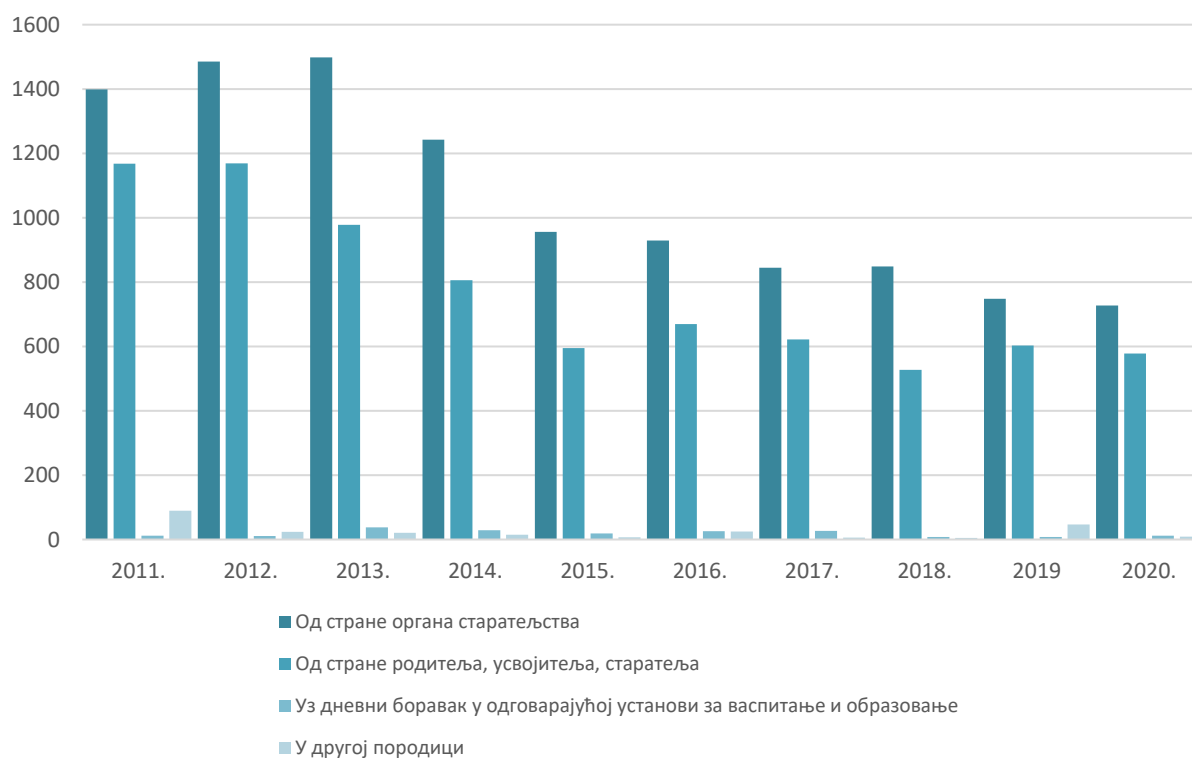
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.6 – Васпитне мере појачаног надзора изречене у току године, 2011 - 2020.

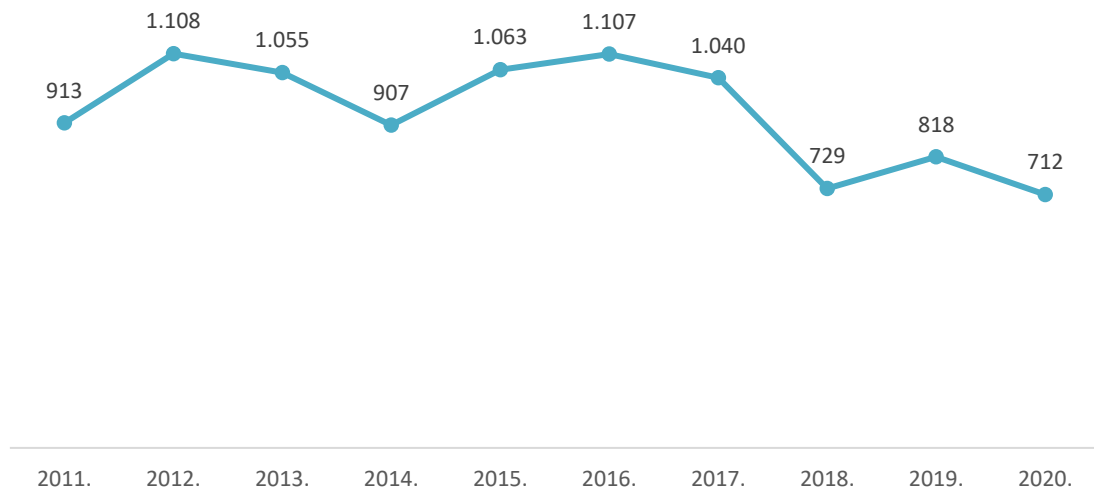
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.7 – Васпитне мере појачаног надзора према врсти појачаног надзора, 2011 – 2020.

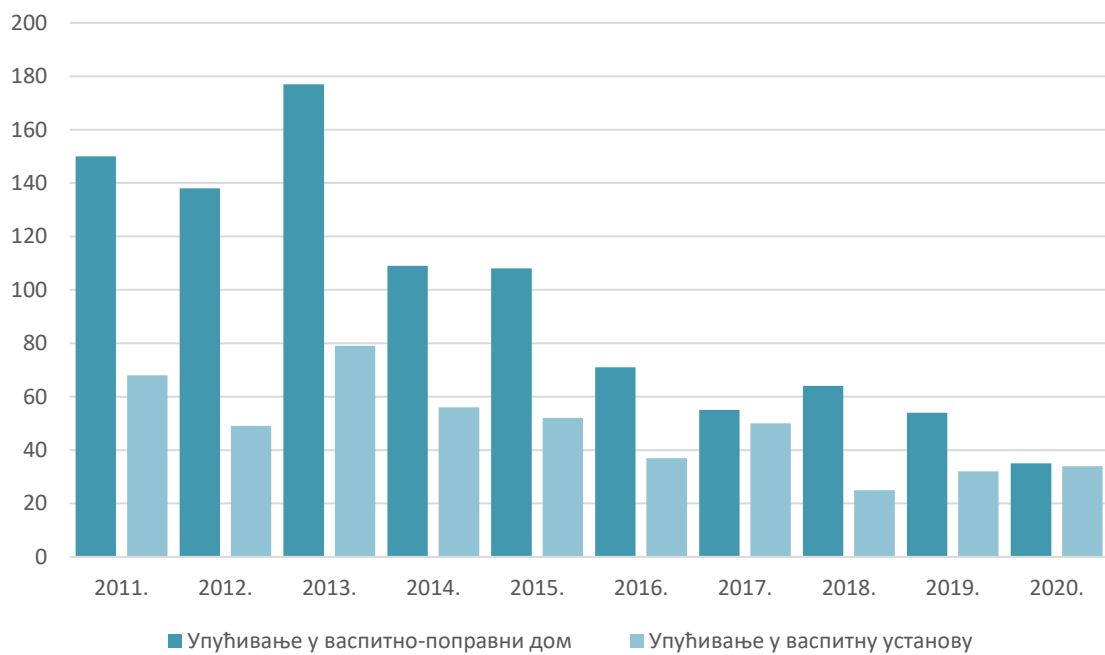
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.8 - Васпитне мере посебне обавезе изречене у току године, 2011 – 2020.

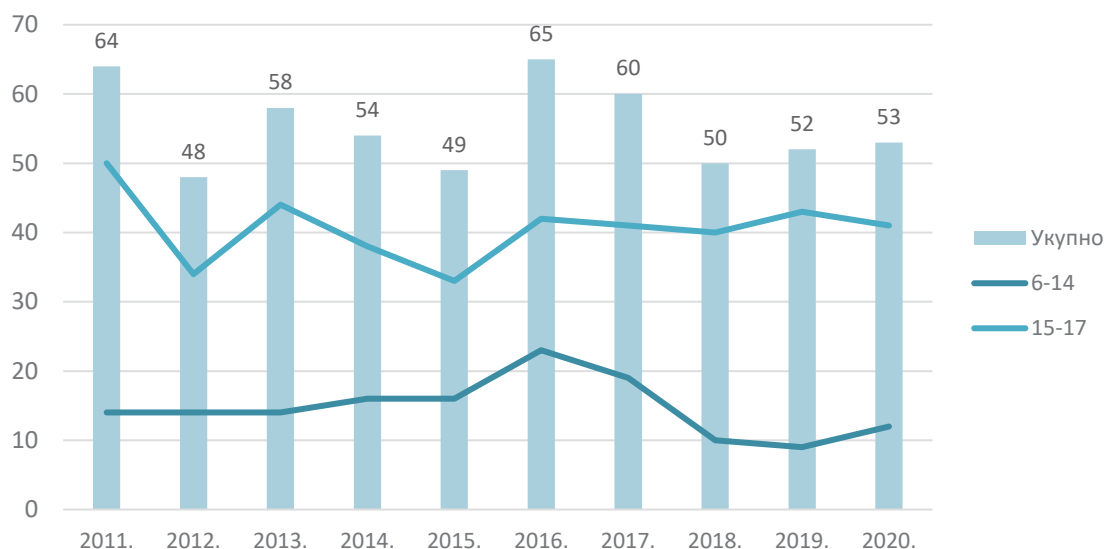
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.9 - Заводске васпитне мере изречене у току године, 2011 – 2020.

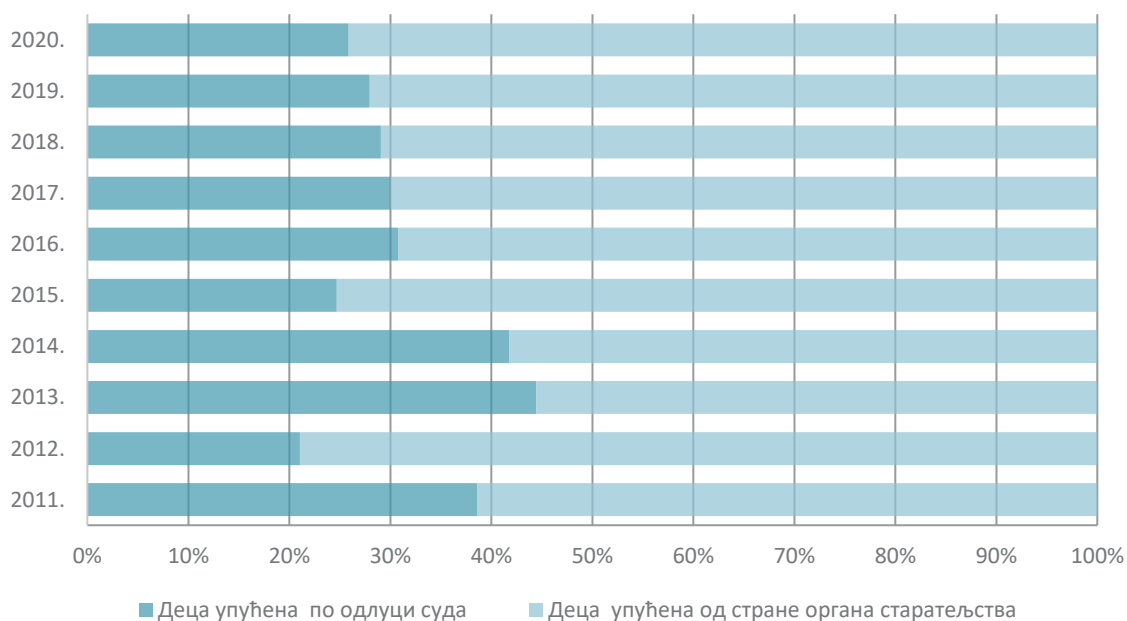
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.10 – Малолетници на смештају у установама за васпитање деце и младих према узрасту, 2011 – 2020.

Извор: Извештаји установа за васпитање деце и омладине

Графикон 4.11 – Малолетници на смештају у установама за васпитање деце и младих према начину упућивања, 2011 – 2020. (%)

Извор: Извештаји установа за васпитање деце и омладине

Графикон 4.12 – Васпитне мере безбедности изречене у току године, 2020.

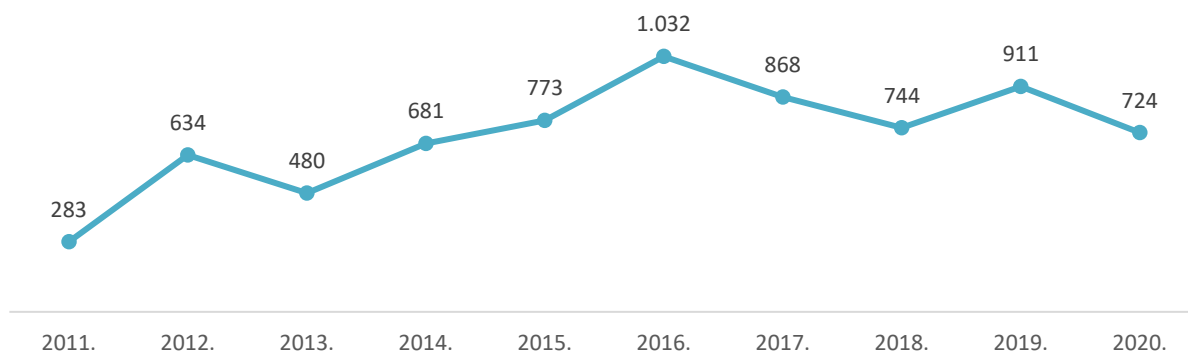
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.13 – Васпитни налози изречени у току године, 2020.

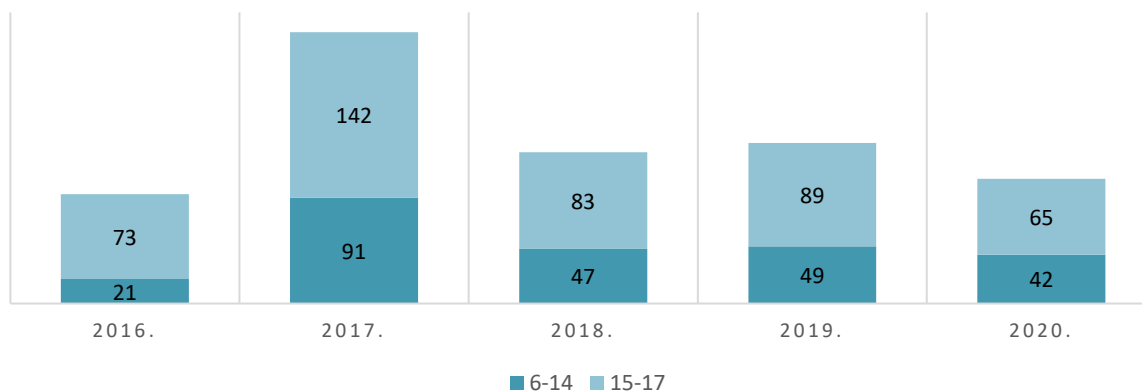
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.14 –Васпитни налози изречени у току године, 2011 – 2020.

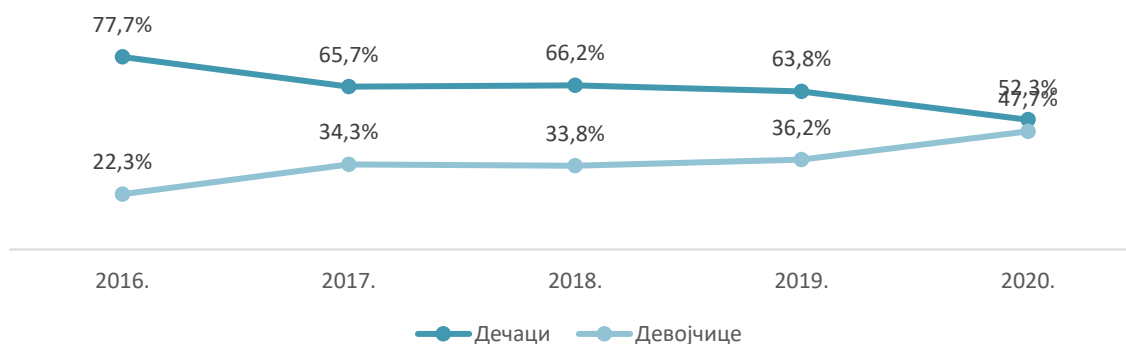
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.15 – Малолетници са проблемима у понашању корисници услуге дневног боравка према узрасту, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.16 – Малолетници са проблемима у понашању корисници услуге дневног боравка према полној структури, 2016 – 2020. (%)

Извор: Извештаји ЛПЛУ

ДЕЦА ИЗ ПОРОДИЦА У КРИЗИ

Породице у кризи су породице које због сиромаштва, незапослености, необразованости, инвалидитета или болести, сметњи у развоју, проблема у понашању деце, поремећених породичних односа, недостатака или неадекватне социјалне мреже и других разлога, нису у стању да обезбеде адекватне услове за безбедан развој детета.

Карактеристике породица у кризи и одговори на њихове потребе мерени су и представљени преко појединца као корисника система СЗ (детета или родитеља). Породице које по својим карактеристикама спадају у корисничку групу породица у кризи су:

- Породице са поремећеним породичним односима - хетерогена група породица у којима су односи поремећени из различитих разлога,
- Породице у којима се родитељи споре око вршења родитељског права⁴⁹,
- Породице у којима је најбољи интерес детета угрожен или права и безбедност деце нису довољно осигурани.

Ове породице постају корисници ЦСР на различите начине: путем пријава које могу упутити чланови породице, институције из различитих система, грађани или ЦСР по службеној дужности⁵⁰.

Деца чији се родитељи споре око вршења родитељског права - Закон о социјалној заштити препознаје групу деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права, односно:

- 1) деца чији су родитељи у поступку развода брака, односно у спору око вршења родитељског права
- 2) деца чији родитељи након развода брака споре око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи,
- 3) деца чији родитељи се споре око издржавања.

Лишавање родитељског права - Према Породичном закону родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишења родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права. До делимичног лишења родитељског права долази уколико родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права.

Надзор над вршењем родитељског права

Превентивни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када доноси одлуке којима омогућава родитељима да врше родитељско право у циљу заштите интереса детета (обухвата поступке одређивања личног имена, располагања имовином, итд).

Корективни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када је интерес детета у билошкој породици угрожен, а процењује се да постоји капацитет породице да се постигне позитивна промена и унапреде родитељске компетенције, односно да се одговори на потребе детета на примеренији начин.

⁴⁹ЦСР податке о овим породицама региструју пре свега кроз број деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права (родитељи који су у поступку развода брака; споре се око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи и родитељи у спору око издржавања).

⁵⁰ЦСР не воде посебну евиденцију о овим породицама, а подаци се региструју преко евидентираних деце чији је интерес угрожен из различитих разлога.

Мере корективног надзора су:

- Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права
- Упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима
- Захтев родитељима да положи рачун о управљању имовином детета

Саветодавно-терапијске и социо-едукативне услуге пружају се као вид помоћи појединцима и породицама који су у кризи ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву.

Саветодавно усмеравање је активност стручног радника у ЦСР која се у оквиру редовног рада са корисником спроводи без упућивања на посебну услугу.

Преглед најважнијих запажања:

- Од укупног броја деце на евиденцији ЦСР, удео деце из породица у којима се родитељи споре око вршења родитељског права у 2020. години износи 14,1% (Графикон 5.1).
- У односу на врсту поступака у којима је ЦСР на захтев суда одлучивао о заштити права детета, континуирано доминирају поступци који се тичу вршења родитељског права⁵¹ (Табела 5.1).
- Посматрано у односу на 2016. годину, све мере корективног надзора бележе опадајући тренд: упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или у установу специјализовану за посредовање у породичним односима за 58,3%, упозорење родитељима о недостацима у вршењу родитељских права за 16,4% и захтев родитељима да положи рачун о управљању имовином детета за 2,4% (Графикон 5.5).
- Највећи број интервенција у 2020. години, 61.609 или 67,2% је пружено корисницима којима је неопходна помоћ у циљу савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварању услова за задовољавање основних животних потреба. Значајно мање интервенција, 17,2% се односило на помоћ у сређивању брачних и породичних односа, те помоћ у васпитању и развојним проблемима деце са 15,6% (Графикон 5.6).
- У 2020. години 3.067 деце је упућено на коришћење саветодавних услуга (Графикон 5.7) што представља 27,7% од укупног броја упута за саветодавне услуге и у нивоу је просека у петогодишњем периоду. У односу на 2016. годину, бележи се смањење од 22,1% у укупном броју упућивања свих старосних категорија корисника на саветодавне услуге, док код деце то смањење износи 8,1%.

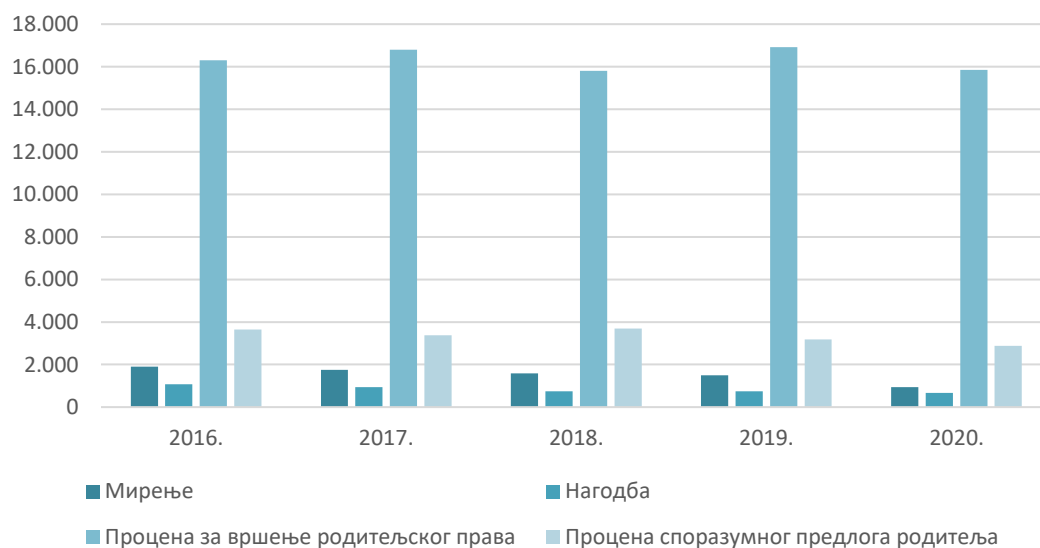
⁵¹Мерено бројем налаза које ЦСР доставља суду

Графикон 5.1 - Деца чији се родитељи споре око вршења родитељског права, 2011 – 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.2 - Деца из породица према којима је ЦСР спроводио поступке за вршење родитељског права, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Табела 5.1 - Деца у поступцима у којима је ЦСР на захтев суда одлучивао о заштити права детета, 2016 - 2020.

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Вршење родитељског права	17.008	17.681	17.921	17.508	15.688
Регулисање личног односа детета и родитеља	4.070	3.526	4.063	4.100	3.756
Извршни поступак у регулисању виђања детета и родитеља	661	640	591	571	488
Изражавање детета	1.284	1.266	1.207	1.455	942
Лишење родитељског права	597	727	777	838	606
Кривични поступак против родитеља због занемаривања и злостављања детета	394	334	309	207	127
Прекршајни поступак	562	602	600	577	541
Поступак за заштиту права детета	461	502	458	408	429

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.3 – Деца за чије је родитеље покренут поступак лишења родитељског права, 2016 - 2020.

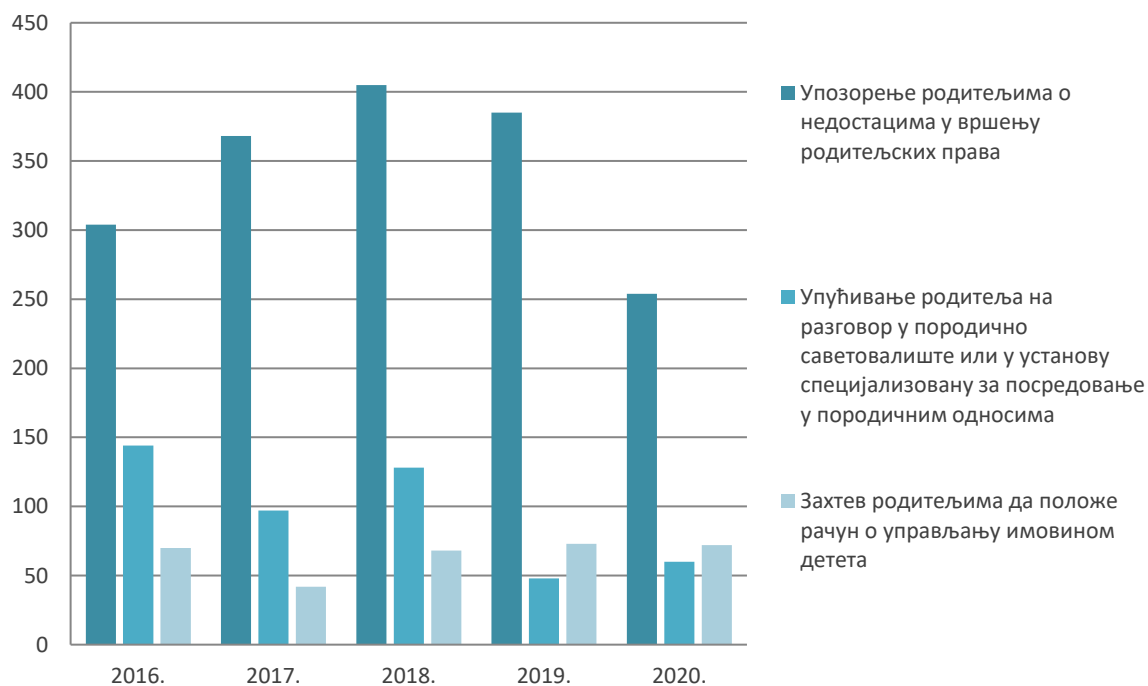
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.4 - Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2011 – 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.5 - Мере корективног надзора над вршењем родитељског права, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.6 - Саветодавно усмеравање према врстама, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 5.7 – Упућивање деце на саветодавно терапијске и социо-едукативне услуге, 2016 – 2020.

Извор: Извештаји ЦСР

ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

Деца са сметњама у развоју⁵² су корисници услуга социјалне заштите ако имају сметње у развоју (телесне, интелектуалне, менталне, сензорне, говорно-језичке, социо-емоционалне, вишеструке), а њихове потребе за негом и материјалном сигурношћу превазилазе могућности породице.

Сагледавање положаја и потреба деце са сметњама у развоју у систему социјалне заштите отежано је непостојањем општеприхваћене дефиниције деце са сметњама у развоју, неједначеним критеријумима у различитим системима и неадекватном евиденцијом као последицом ових недостатака.

Деца са сметњама у развоју (и њихови родитељи) у систему социјалне заштите користе различите услуге и права^{53 54}: право на увећани дечји додатак⁵⁵, право на посебну новчану накнаду⁵⁶, право на накнаду трошкова боравака у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом⁵⁷ и накнаду зараде, односно накнаду плате за време одсуства са рада ради посебне неге детета⁵⁸.

На основу постојеће евиденције о деци са сметњама у развоју унутар система социјалне заштите, извештајем ће бити приказана деца са сметњама у развоју која остварују следећа права и услуге:

- додатак за помоћ и негу другог лица, увећани додатак за помоћ и негу другог лица
- услуге смештаја (домски смештај, породични смештај, смештај у прихватилиште)
- дневне услуге у заједници (дневни боравак, помоћ у кући, лични пратилац)
- услуге подршке за самосталан живот (становање уз подршку)

Право на додатак за помоћ и негу другог лица (основни и увећани) има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању, неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе⁵⁹.

⁵² Члан 41 ЗСЗ ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵³ Домски и породични смештај, смештај у прихватилиште, новчана социјална помоћ, једнократне новчане помоћи, спорови око вршења родитељског права, подршка деци са проблемима у понашању, подршка жртвама занемаривања и насиља, итд.

⁵⁴ Подаци о остваривању ових права приказани су у поглављу «Издаци за дечију заштиту из буџета Републике Србије»

⁵⁵ Члан 26 и 31 Закона о финансијској подршци породици с децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС и 53/2021 - одлука УС)

⁵⁶ Чан 94 ЗСЗ ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁷ Члан 35 Закона о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС и 53/2021 - одлука УС)

⁵⁸ члан 35 Закона о финансијској подршци породици са децом ("Сл. гласник РС", бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС и 53/2021 - одлука УС)

⁵⁹ члан 92 и 93 ЗСЗ ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

Услуге социјалне заштите - Деца са сметњама у развоју користе услуге смештаја (домски, породични и смештај у прихватилиште), дневне услуге у заједници и услуге подршке за самосталан живот⁶⁰.

Дневне услуге у заједници⁶¹ приказане у овом извештају, а које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу намењене деци са сметњама у развоју су:

- Услуге дневног борава доступне су различитим циљним групама, укључујући децу и младе са телесним инвалидитетом, односно интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом и надзором и подршком у одржању и развијању потенцијала, на начин који не омета њихово школовање⁶².
- Услуге помоћи у кући доступне су деци која имају ограничења физичких и психичких способности услед којих нису у стању да независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора, при чему је породична подршка недовољна или није расположива⁶³.
- Лични пратилац доступан је детету са инвалидитетом односно са сметњама у развоју, коме је потребна подршка за задовољавање основних потреба у свакодневном животу у области кретања, одржавања личне хигијене, хранења, облачења и комуникације са другима, под условом да је укључено у васпитно-образовну установу, односно школу, до краја редовног школовања, укључујући завршетак средње школе⁶⁴.

Преглед најважнијих запажања:

- У току 2020. године на евиденцији ЦСР је било 11.205 деце са сметњама у развоју. Удео деце са сметњама у развоју у укупном броју деце на евиденцији ЦСР је 6% и незнатно варира у протеклих пет година (Графикон 6.1).
- У полној структури деце са сметњама у развоју у 2020. години веће је учешће дечака са 60,5%, што је наставак тренда присутног у протеклих пет година (Графикон 6.2).
- У старосној структури у 2020. години доминирају деца узраста 6 - 14 година са 56,2%. Учешће деце до три године је 3,2% (Графикон 6.3).
- Према врстама сметњи у развоју на евиденцији ЦСР у 2020. години, као и у протеклих пет година, доминирају деца са телесним инвалидитетом са 43%. Следе деца са интелектуалним са 16,2% и вишеструким инвалидитетом са 15,3% (Графикон 6.4).

⁶⁰ У 2020. години деца са сметњама у развоју нису користила услуге подршке за самосталан живот које су младим и одраслим корисницима пружала четири лиценцирана пружаоца ове услуге

⁶¹ У извештају су приказани подаци лиценцираних пружалаца услуге

⁶² Члан 68 и 69 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁶³ Члан 73 и 74 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁶⁴ Члан 83 и 84 Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

- Основни додатак за помоћ и негу другог лица у 2020. години користило је 4.369 деце са сметњама у развоју, а увећани 4.204 детета, што је укупно 8.573. У десетогодишњем периоду, број деце која су користила основни додатак за помоћ и негу другог лица порастао је за 39,4%, док је број деце која примају увећани додатак за помоћ и негу порастао за 33,8% (Графикон 6.5).
- У 2020. години на смештају у установама било је 435 деце са сметњама у развоју (Графикон 6.6) што представља удео од 70,3% у укупном броју деце на домском смештају, што је нешто мање од просечног удела у петогодишњем периоду који износи 75,4%.
- У 2020. години услугу дневног боравка користило је укупно 1.613 корисника, од чега 297 деце (Графикон 6.7). Број пружалаца ове услуге континуирано расте⁶⁵, као и укупан број корисника услуге⁶⁶. Број деце не бележи континуиран пораст. Удео деце у укупном броју корисника се смањивао и у 2020. године износи 17,3%. У потпуној структури доминирају дечаци са уделом од 64,2%.
- Услугу личног пратиоца је у 2020. години користило 1.932 деце. Број деце која користи ову услугу порастао је за 473,3% у протеклих пет година а просечни удео деце корисника је висок и износи 93,7% (Графикон 6.9)⁶⁷. Деца корисници услуге су већином основношколског узраста 77% (Графикон 6.10), са доминантним уделом дечака од 70,8%.
- Услугу помоћи у кући у 2020. години користило је 94 детета. Иако у протеклих пет година континуирано расте број пружалаца⁶⁸, број корисника⁶⁹ и број деце корисника⁷⁰ - удео деце у укупном броју корисника услуге не прати овај тренд. У петогодишњем периоду удео деце је низак и не досеже 1% (Графикон 6.11). Деца корисници услуге су доминантно основношколског узраста - 63,8% (Графикон 6.12).

⁶⁵Годишњи извештај о пружању услуге дневног боравка за децу, младе и одрасле са инвалидитетом у 2020. години доставио је укупно 61 лиценцирани пружалац услуге, 2020. године 60 лиценцираних пружалаца услуге, 2018. 55, а 2017. године 29 пружалаца.

⁶⁶У протеклих пет година пораст броја корисника износи 177,62%.

⁶⁷Услугу личног пратиоца у 2020. пружало је 26 од 33 лиценцирана пружаоца, у 2019. години пружало је 22 од 24 лиценцирана, 2018. године 14, а 2017. године 7, а 2016. три лиценцирана пружаоца услуге

⁶⁸У односу на 2016. годину број пружала порастао за 197,4%, у 2020. години, од 116 пружалаца ове услуге, само 13 пружалаца односно 11,2% је имало децу кориснике.

⁶⁹У односу на 2016. годину укупан број корисника порастао за 67,3%

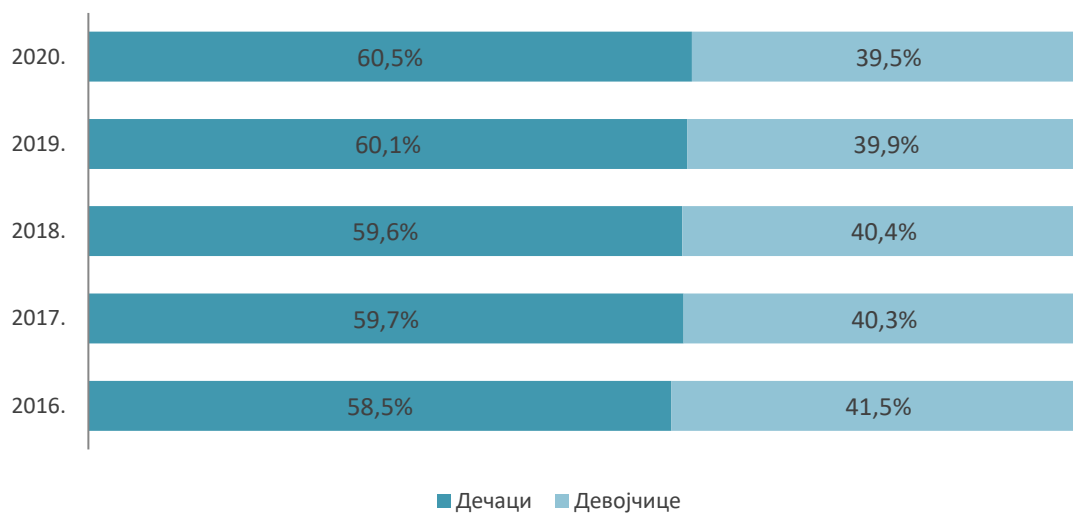
⁷⁰У односу на 2016. број деце корисника ПУК порастао за 34,3%

Графикон 6.1 – Деца са сметњама у развоју у односу на укупан број деце на евиденцији ЦСР, 2016 – 2020.

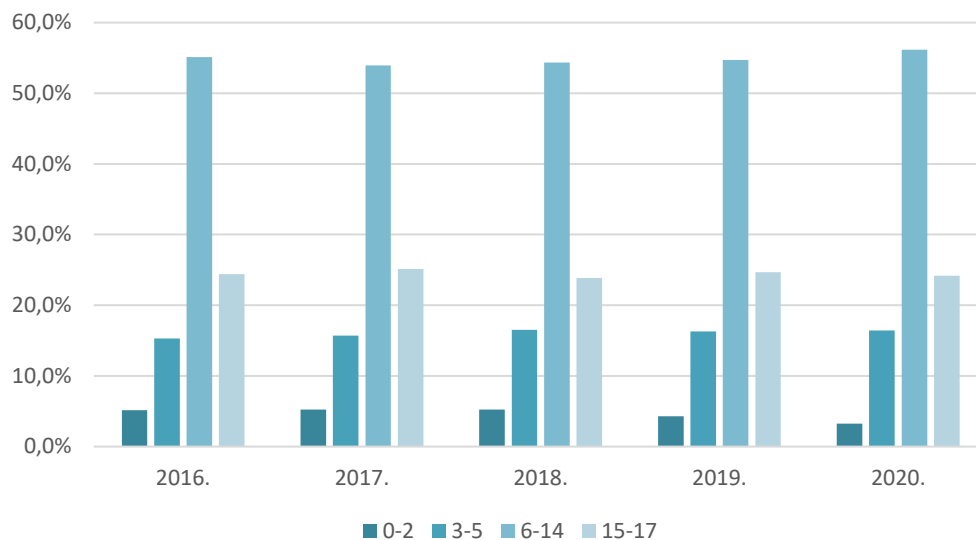
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.2 – Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према полу, 2016 – 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.3 – Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према узрасту, 2016 – 2020. (%)

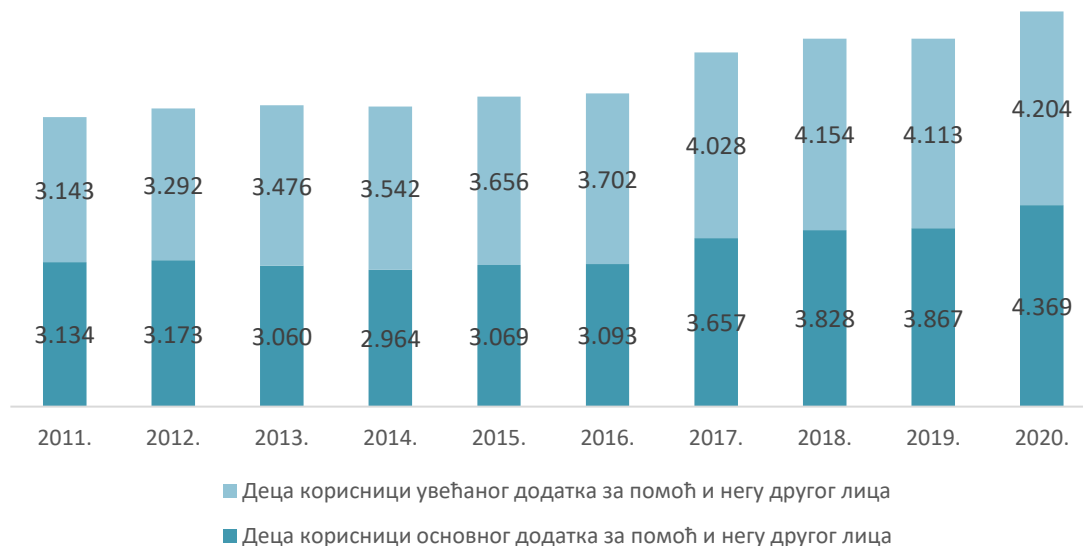
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.4 - Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према врсти сметњи, 2020. (%)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6.5 – Деца корисници основног и увећаног додатка за помоћ и негу другог лица, 2016 – 2020.

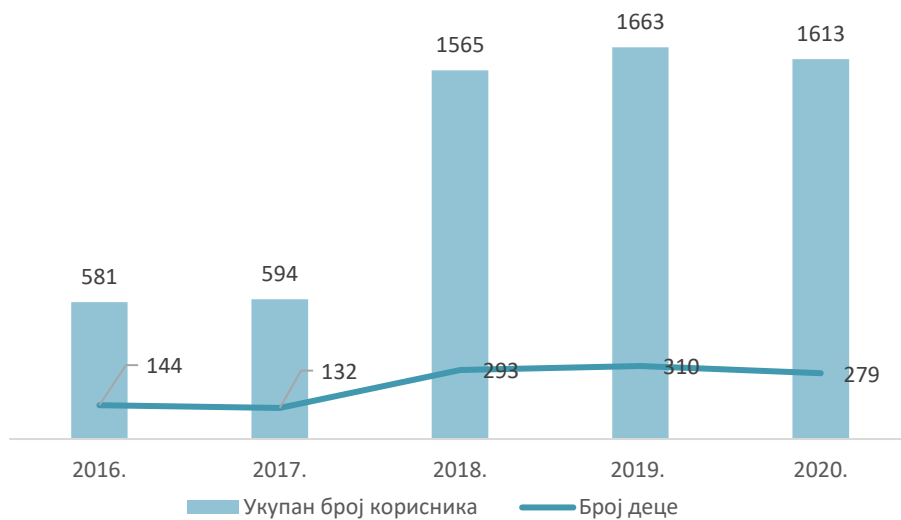
Извор: МРЗБСП

Графикон 6.6 – Деца на домском смештају и деца са сметњама у развоју на домском смештају, 2016 – 2020.

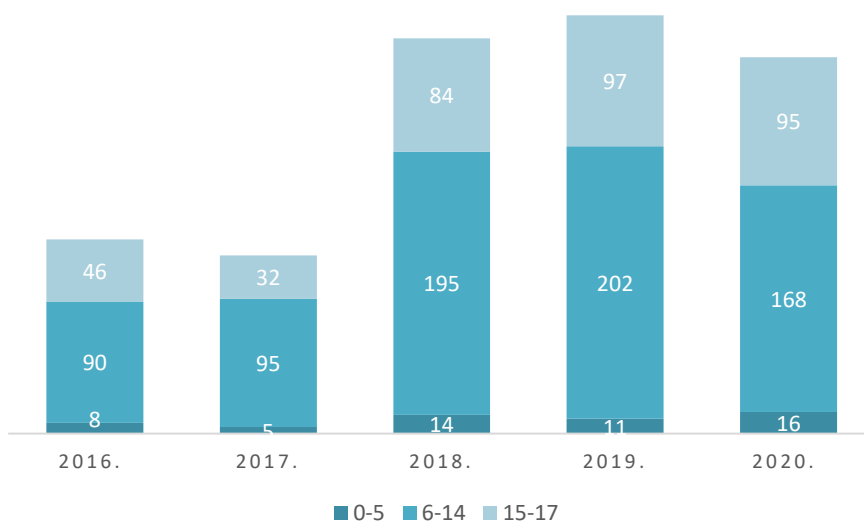
Извор: Извештаји установа за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју, установа за васпитање деце и омладине и установа за смештај одраслих и старијих са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама

Графикон 6.7 – Деца са сметњама у развоју која користе услуге дневног боравка у односу на укупан број корисника, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.8 – Деца са сметњама у развоју која користе услуге дневног боравка према узрасту, 2016 - 2020.

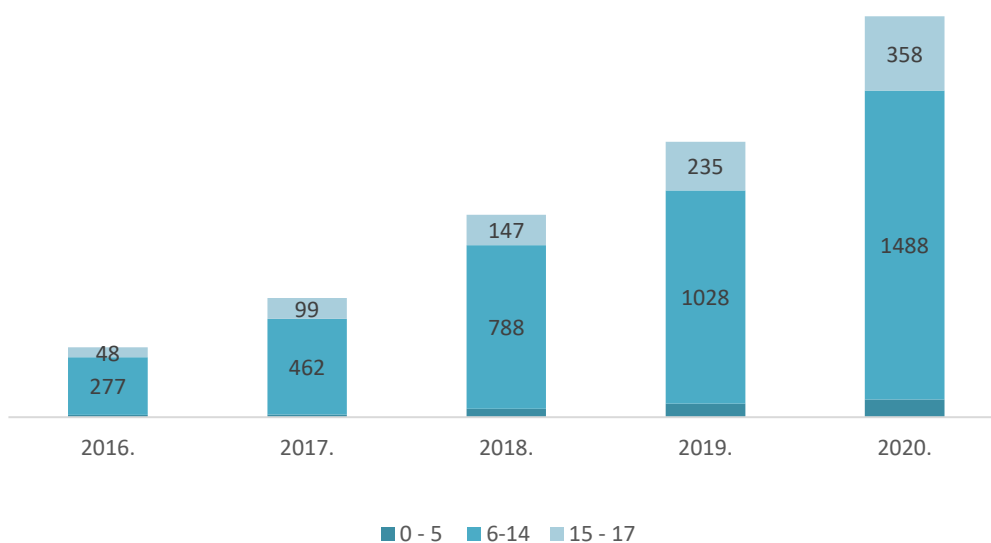
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.9 – Деца са сметњама у развоју која користе услугу лични пратилац у односу на укупан број корисника, 2016 - 2020.

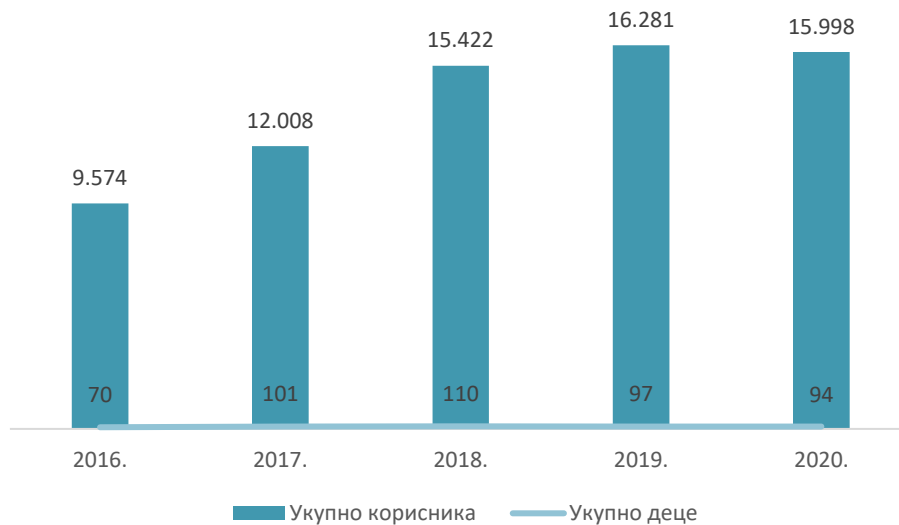
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.10 – Деца са сметњама у развоју која користе услугу лични пратилац према узрасту, 2016 – 2020.

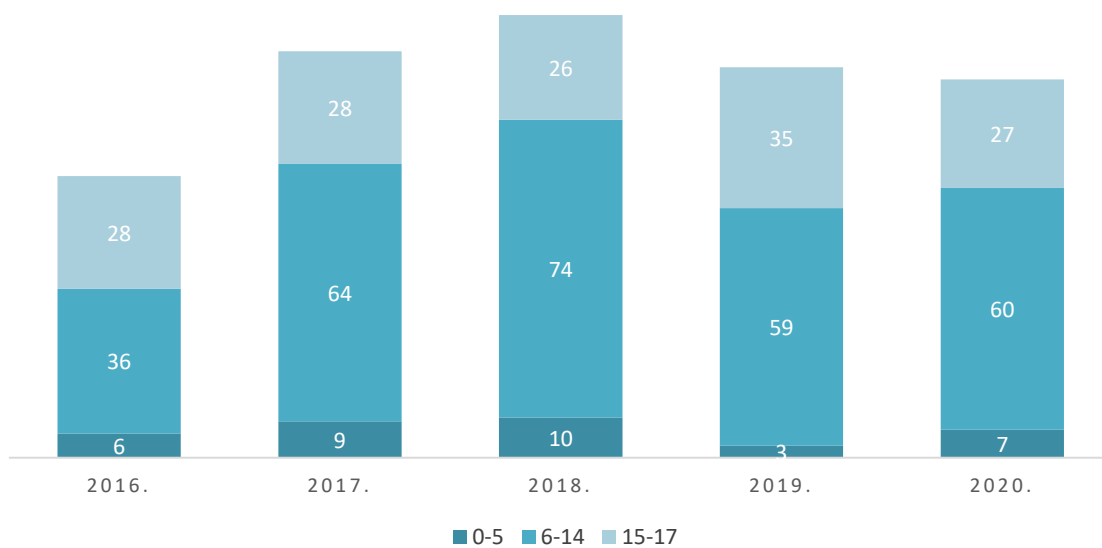
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.11 – Деца са сметњама у развоју која користе услугу помоћ у кући у односу на укупан број корисника услуге, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 6.12 – Деца са сметњама у развоју која користе услугу помоћ у кући према узрасту, 2016 - 2020.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНА ДЕЦА

Корисник права или услуга социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или одржи квалитет живота или нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Новчана социјална помоћ (НСП) - Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварује приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног законом⁷¹. Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица:

1) ако нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара;

2) ако појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;

3) ако појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;

4) ако појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању (чл. 82, Закон о социјалној заштити).

Појединац који није способан за рад, односно породица чији сви чланови нису способни за рад и једнородитељска породица имају право на увећану новчану социјалну помоћ⁷² под условима предвиђеним овим законом.

Дечији додатак остварује један од родитеља који непосредно брине о детету, који је држављанин Републике Србије и има пребивалиште у Републици Србији или страни држављанин који има статус стално настањеног странца у Републици Србији за прво, друго, треће и четврто дете по реду рођења у породици, од дана поднетог захтева, под условима предвиђеним овим законом⁷³. Право на увећани дечији додатак, под условима предвиђеним овим законом, имају једнородитељске породице и старатељи и родитељи детета са сметњама у развоју и детета са инвалидитетом за које постоји мишљење Комисије, а које не користи услуге смештаја.

Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу кориснике новчане социјалне помоћи - Деца предшколског узраста корисника новчане социјалне помоћи имају право на накнаду трошкова боравка у предшколској установи која има решење министарства

⁷¹Закон о социјалној заштити – члан 81 ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁷²Закон о социјалној заштити – члан 85 ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁷³Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр.113 од 17.децембра 2017. и 50 од 29.јуна 2018.) – члан 26

надлежног за послове просвете о верификацији, у висини учешћа корисника у цени услуге која се прописује одлуком јединице локалне самоуправе.⁷⁴

Регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица Деца предшколског узраста из материјално угрожених породица, као и деца без родитељског старања, деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом која нису остварила право у складу са чл. 34, 35 и 36. Закона имају, у зависности од материјалног положаја породице, право на регресирање трошкова боравка у предшколској установи која има решење министарства надлежног за послове просвете о верификацији.⁷⁵

Једнократна помоћ је помоћ која се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај, а које нема средства да обезбеди одећу, обућу и трошкове превоза неопходне за реализацију смештаја⁷⁶

Преглед најважнијих запажања:

- У 2020. години од укупно 90.028 породица које су користиле новчану социјалну помоћ, 39.136 су породице са децом у којима је било укупно 78.911 деце (Графикон 7.1).
- У односу на 2016. годину забележено је смањење: укупан број породица корисника НСП (са и без деце) за 12,1%; број породица са децом корисника НСП за 14,5%, а број деце корисника НСП за 14,4%.
- Удео деце у укупном броју корисника новчане социјалне помоћи је од 2011. године континуиран, у просеку 37,1%, а 2020. године износи 36,2% (Графикон 7.2).
- У 2020. години⁷⁷ 15.356 једнородитељских породица остварило је право на новчану социјалну помоћ. У укупном броју породица са децом које примају НСП, удео једнородитељских породица у 2020. години износи 17,1%. У односу на 2011. годину број једнородитељских породица корисника НСП повећао се за 21,9%.
- У 2020. години је право на дечији додаток остварило 262.606 деце из 132.296 породица. У протеклих десет година, број деце корисника дечијег додатка смањен је за 31%, док се број породица деце корисника дечијег додатка смањио за 34,4% (Графикон 7.3).

⁷⁴Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр. 113 од 17. децембра 2017. и 50 од 29. јуна 2018.) – члан 36.

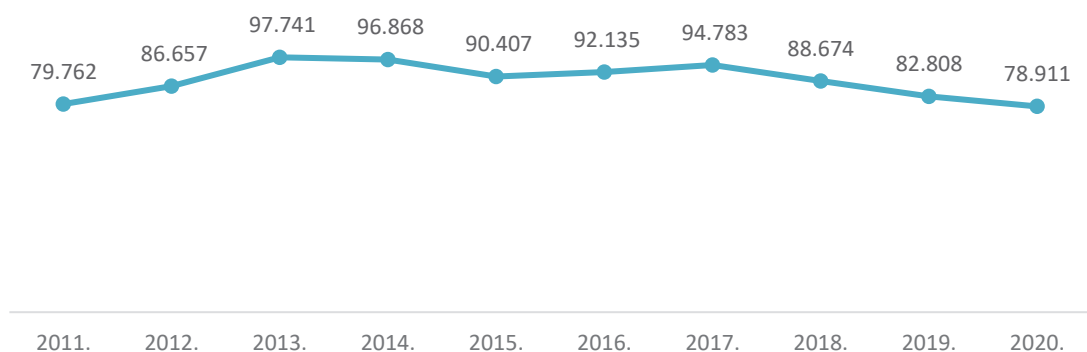
⁷⁵Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, бр. 113 од 17. децембра 2017. и 50 од 29. јуна 2018.) – члан 37. став 1. и 2.

⁷⁶Закон о социјалној заштити, члан 110.

⁷⁷У тренутку израде извештаја РЗСЗ није располагао са подацима за 2017, 2018. и 2019.

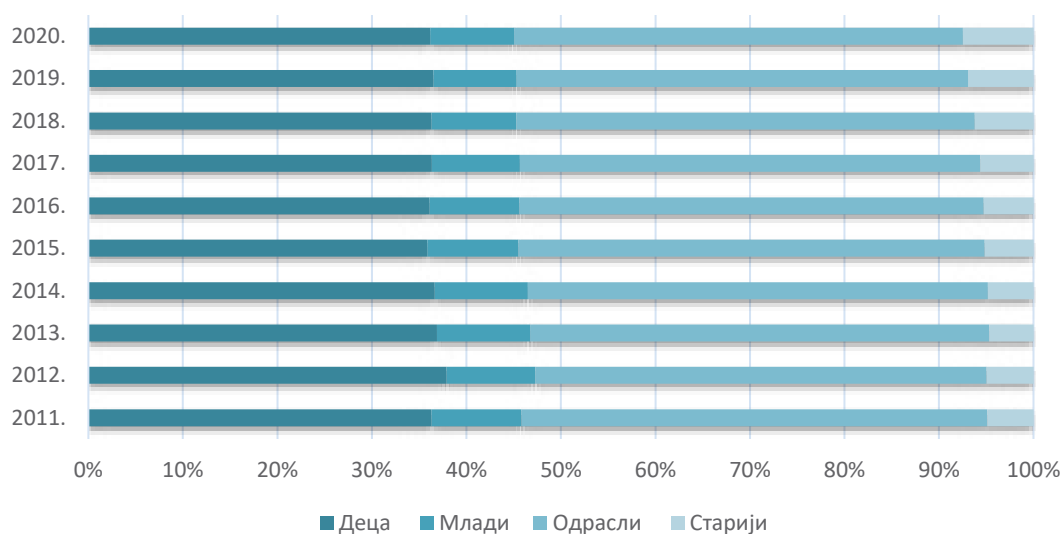
- У структури деце која остварују право на дечији додаток у протеклих 10 година⁷⁸ доминира удео прворођене деце, у 2019. години 42,5%, док је континуирано најмањи удео четврторођене деце који у 2019. години износи 6% (Графикон 7.4), што кореспондира са дистрибуцијом деце по редоследу рођења у општој популацији.

Графикон 7.1 – Број деце у породицама с децом корисника НСП, 2011 – 2020.

Извор: МРЗБСП

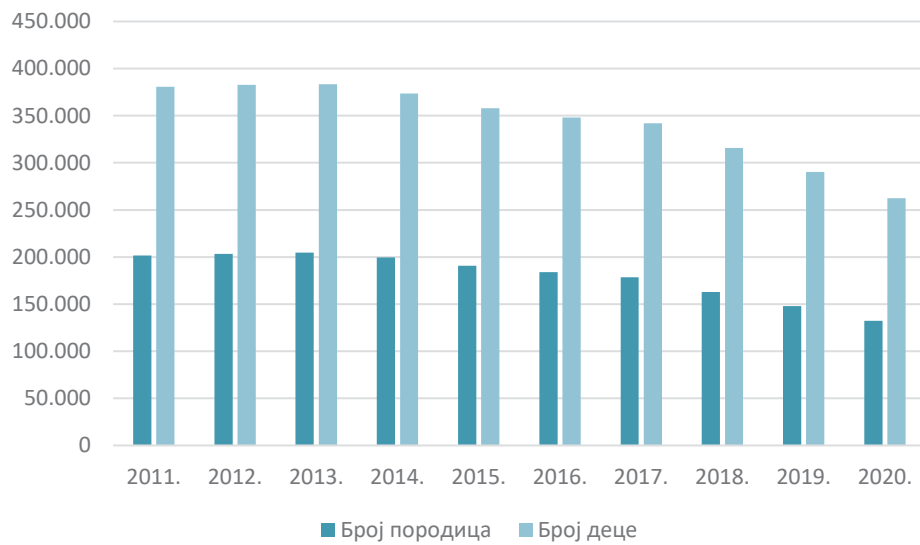
Графикон 7.2 – Корисници НСП према старости, 2011 – 2020. (%)

Извор: МРЗБСП

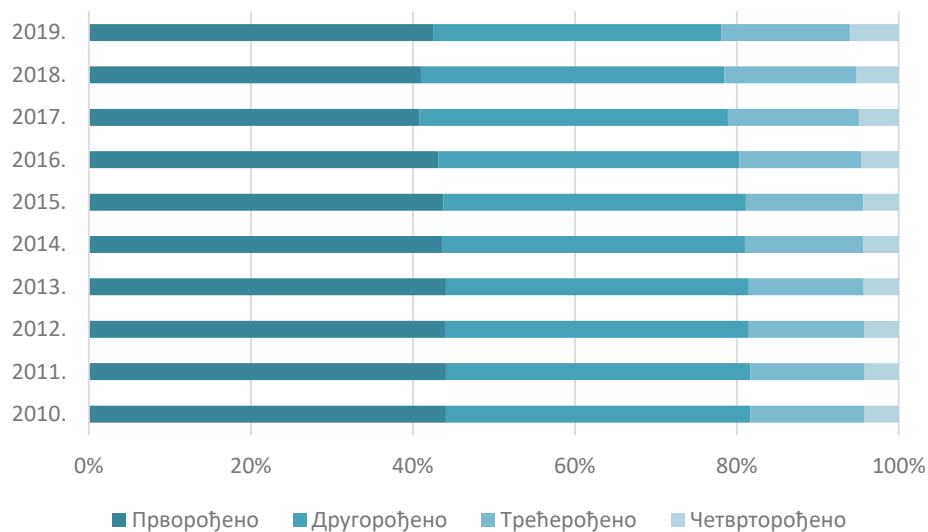
⁷⁸ Обзиром да нам нису били доступни подаци за 2020. годину, мисли се на период 2010 – 2019. године

Графикон 7.3 – Број деце и њихових породица корисника дечијег додатка, 2011 – 2020.

Извор: МРЗБСП

Графикон 7.4 – Удео деце корисника дечијег додатка према редоследу рођења, 2011 – 2019. (%)

Извор: МРЗБСП

ИЗДАЦИ ЗА ДЕЧИЈУ ЗАШТИТУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Скупом издатака за дечију заштиту из буџета Републике Србије обухваћени су износи за новчана давања и ангажована средства за пружање услуге смештаја.

У групу издатака кроз новчана давања сврставају се:

1. Новчана социјална помоћ намењена породицама са децом
2. Дечији додатак
3. Допатак за помоћ и негу другог лица
4. Родитељски додатак
5. Накнада зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета
6. Накнада трошкова боравка у предшколској установи (за децу без родитељског старања, децу са сметњама у развоју и децу са инвалидитетом)
7. Регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица

У групу ангажованих средстава за пружање услуга смештаја сврставају се:

1. Издаци за смештај деце у установе социјалне заштите
2. Издаци за породични смештај деце

Накнада зараде не представља меру социјалне политике, већ служи усклађивању рада и родитељства. У постојећим околностима ова мера има и популациони карактер, јер омогућава родитељима, односно будућим родитељима да достигну жељени број деце у породици. Мајка, односно отац детета, уколико испуњавају законом прописане услове могу остварити пун износ накнаде зараде (уговорену зараду увећану за минули рад) у трајању од 365 дана од рођења првог и другог детета, односно две године за рођење трећег и сваког наредног детета. Када је реч о **накнади која се односи на одсуство са рада ради посебне неге детета**, а која се може остварити уколико дете има сметње у психо-физичком развоју важно је напоменути да се пун износ накнаде зараде, под законом прописаним условима, исплаћује до навршених пет година живота детета.

Родитељски додатак такође није мера социјалне, већ популационе политике. Остварује га мајка за рођење првих четворо деце (у посебним околностима отац детета). Као инструмент популационе политике треба да допринесе достизању жељеног броја деце у породици и побољшању наталитета у Републици Србији.

Преглед најважнијих запажања:

- Укупни издаци за дечију заштиту из буџета РС у 2020. години износили су 77,44 милијарди динара (Табела 8.1).

- У укупним издацима за дечију заштиту из буџета РС у 2020. години новчана давања су учествовала са уделом од 92,3% (Графикон 8.1).
- Као и у претходним годинама, у новчаним давањима у 2020. години са 50,92% доминирају издаци за накнаду зарада за време породичног одсуства и одсуства са рада ради неге детета, затим издаци за родитељски додатак са 18,01% (Графикон 8.2).
- У издацима за смештај деце у оквиру система социјалне заштите, удео издатака за породични смештај износи 70,9%, а удео издатака за домски смештај 29,1% (Графикон 8.3)⁷⁹.

Табела 8.1 – Врста и износи издатака за дечију заштиту из буџета РС у 2020. (у РСД)

Врста издатака	Износ у 2020. (у РСД)
Новчана социјална помоћ	7.577.770.275,56
Дечији додатак	9.947.729.202,82
Додатак за негу и помоћ другог лица (основни и увећани)	1.689.383.838,60
Родитељски додатак	12.881.487.110,32
Посебна новчана надокнада	102.802.102,30
Накнада зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета	39.254.860.694,11
Накнада трошкова боравка у предшколској установи (за децу без родитељског старања и децу са сметњама у развоју)	53.891.246,76
Укупно за новчана давања	71.507.924.470,48
Смештај у установу социјалне заштите	1.729.574.389,03
Породични смештај	4.203.946.654,75
Укупно за смештај	5.933.521.043,78
УКУПНИ ИЗДАЦИ	77.441.445.514,26

Извор: МРЗБСП

⁷⁹ У износима издатака за домски смештај учествују издаци за домове за децу и младе у којим су поред деце смештени и остали корисници, а издаци за породични смештај обухватају издатке опредељене у буџету за породични смештај свих корисника.

Графикон 8.1 – Структура издатака за дечију заштиту из буџета РС према групама издатака, 2020. (%)

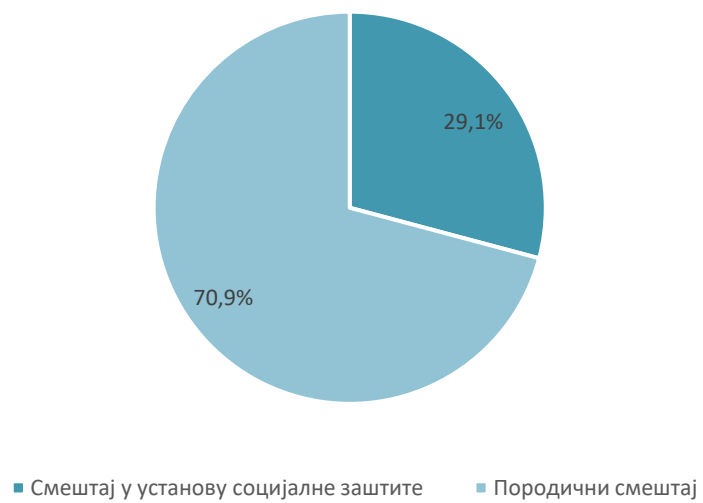
Извор: МРЗБСП

Графикон 8.2 – Структура новчаних давања за дечију заштиту из буџета РС у 2020. (%)

Извор: МРЗБСП

Графикон 8.3 – Структура издатака из буџета РС за смештај деце према врсти смештаја у 2020. (%)

Извор: МРЗБСП

